

IES. CAN VILUMARA

DOSSIER DE MÚSICA

4T CURS ESO

Departament de Música

LA FLAUTA BÀSICA

Tabulatura: on trobar les notes

● Forat tancat
○ Forat obert
● Forat semiobert

MÀ ESQUERRA	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●	● ●	○ ○	○ ○	● ●	● ●	● ●
	●	●	●	●	●	●	○	○	○	○	○	○	○
MÀ DRETA	●	●	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

do re mi fa sol la si do' re' mi' fa' sol'

Posició dels dits (digitació alemanya)

NOTES ALTERADES

MÀ ESQUERRA	● ●	● ●	○ ●	○ ●
	●	●	○	○
MÀ DRETA	○	○	○	○

fa# sol# si- do#

- polze de la mà esquerra (forat posterior)
- 1 índex de la mà esquerra
- 2 dit del mig de la mà esquerra
- 3 dit anular de la mà esquerra
- 4 índex de la mà dreta
- 5 dit del mig de la mà dreta
- 6 dit anular de la mà dreta
- 7 dit petit de la mà dreta

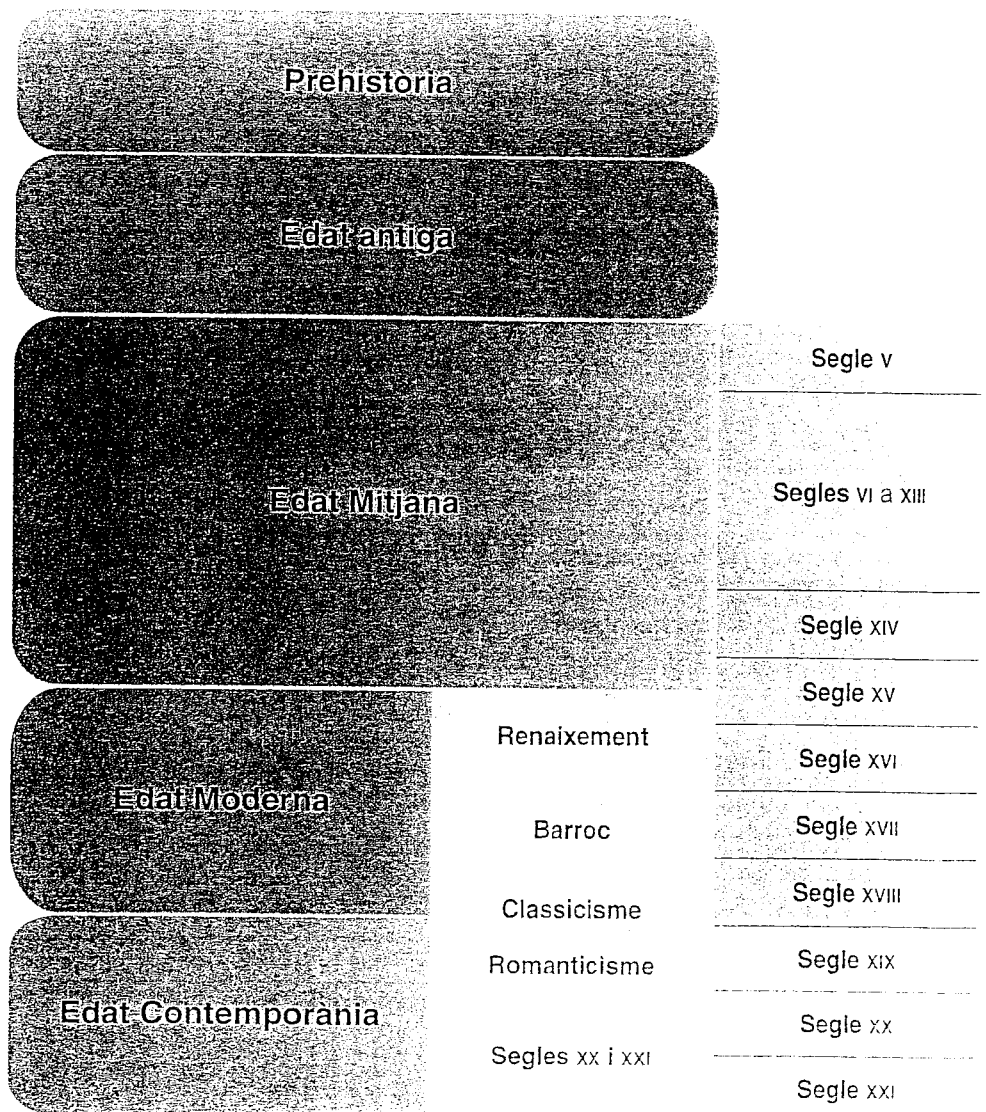

Èpoques de la història de la música

El llenguatge musical ha evolucionat molt a través dels segles. Per poder estudiar millor aquesta evolució, la història de la música es divideix tradicionalment en èpoques o períodes. Aquestes èpoques coincideixen aproximadament amb les que es fan servir per estudiar les arts plàstiques i la literatura.

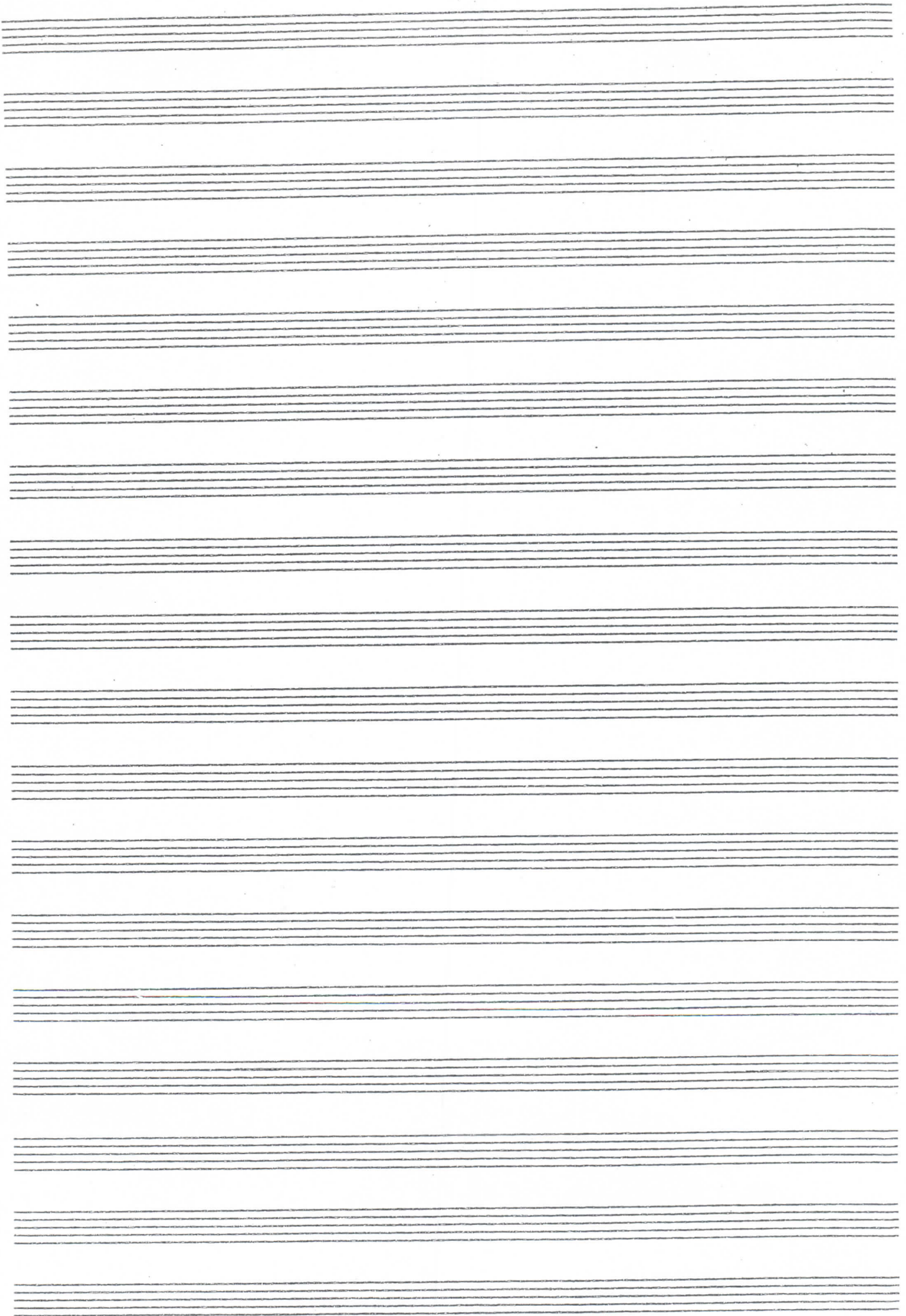
Cal saber que les èpoques artístiques, i les de la música en particular, no comencen ni acaben de cop i volta. El llenguatge musical ha anat canviant constantment al llarg de la història, però hi ha hagut moments en què els canvis han estat més importants. Tradicionalment s'ha considerat que aquests moments de canvis més marcats assenyalaven la fi d'una època i el principi d'una altra.

El gràfic següent presenta la divisió en èpoques de la història de la música des de l'edat mitjana fins l'actualitat.

Classifica aquests personatges històrics segons l'època artística en què van viure.

EDA. M. TJANA: DE LA MONODIA A LA POLIFONIA

La música medieval

La música medieval és un tema apassionant, perquè, a diferència d'altres arts que perduren el temps, aquesta música desapareixia en el moment de produir-se. Abans de Guido d'Arezzo ja s'havien ideat mètodes per anotar-la: s'escrivia la lletra més amunt o més avall depenent de l'altura; això ajudava a orientar-se, però resultava inútil per a qui no hagués

escollat anteriorment la cançó. Els mestres de música es veien obligats a ensenyar les cançons d'oïda, per imitació, i això resultava massa lent. Aquest és el problema amb què es trobà el mestre Guido: els seus alumnes no avançaven prou ràpidament. Tanmateix, com que era una ment creativa, va cercar la manera de fixar el so i... el va trobar!

Des dels orígens de la humanitat fins a l'edat mitjana hi ha un període de mils i mils d'anys en què cada civilització va donar un pas endavant en els diferents coneixements: ciència, tecnologia, art...

- La música també es va anar enriquint; algunes cultures, com ara la grega, fa 2.500 anys, situaven la música en un lloc molt important de la vida de les persones per la seva capacitat d'influir en les emocions.
- Però fins fa 1.000 anys, la música encara estava en la seva prehistòria, ja que no hi havia documents musicals escrits que permetessin saber realment com sonava.
- La història de la música, pròpiament dita, s'inicia quan, en plena edat mitjana, es defineix un sistema eficaç d'escriptura musical.

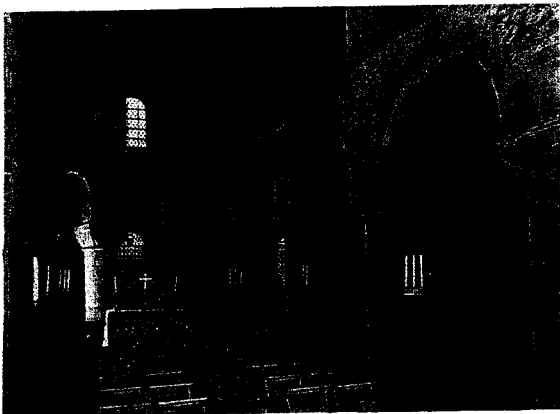
L'evolució de la música occidental parteix del cant medieval de l'Església, denominat *gregorià* en honor del papa Gregori I (540-604), que va ser el primer que el va recopilar. El repertori gregorià es formà aplegant i unificant els cants religiosos procedents de les zones en què el cristianisme tenia influència.

► Situem-nos en... l'edat mitjana

Anomenem *edat mitjana* el llarguíssim període que va des de la caiguda de l'Imperi romà a causa de les invasions de les tribus bàrbares –segle v– fins al segle xiv, quan s'inicien els descobriments.

- L'**alta edat mitjana** és un període de moltes guerres fins que els pobles bàrbars invasors s'instal·len en els diferents territoris europeus que abans ocupava l'Imperi romà.
- La **baixa edat mitjana** és un període una mica més tranquil, en què apareixen les ciutats. En no estar contínuament en guerra, queda més temps lliure i, per tant, hi ha més demanda de distraccions i més recursos econòmics per a l'art i la cultura.

L'art

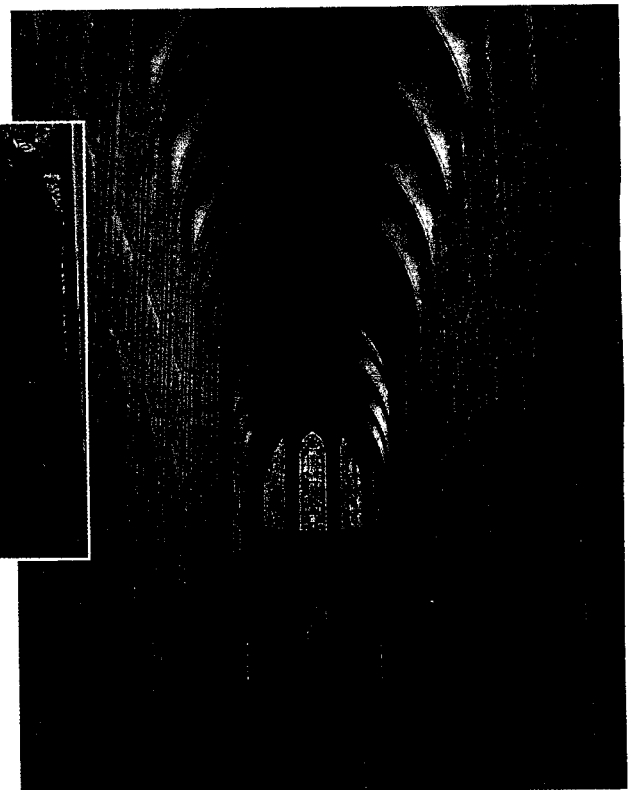
El **romànic** –del segle x al segle xi–, d'arquitectura massissa, defensiva, i de pintura esquemàtica. Ara es pot trobar en zones rurals.

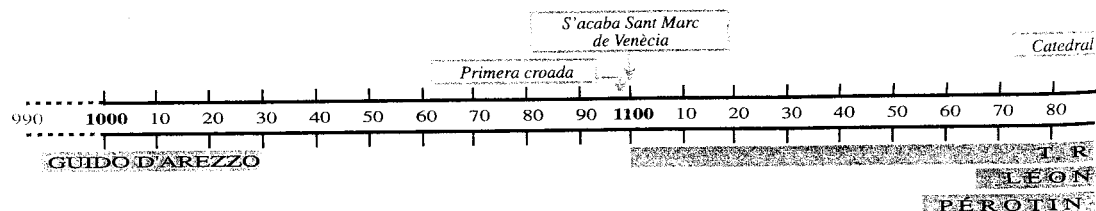
MareceDéu romànica, sense contacte visual amb el nen.

MareceDéu gòtica, amb contacte visual.

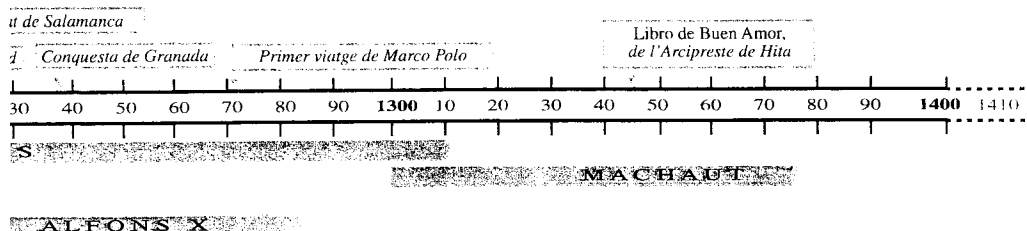
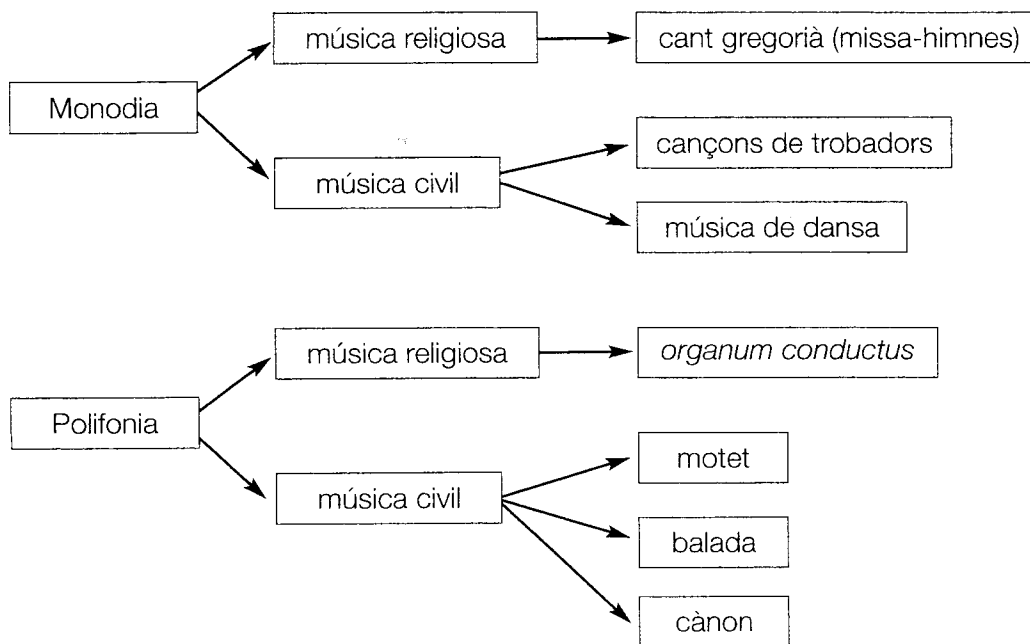

El **gòtic** –des de la segona meitat del segle xi fins al Renaixement–, d'arquitectura esvelta, tècnicament més estudiada, i pintura una mica més naturalista.

I la música?

- La història de la música a Occident arrenca, en la pràctica, quan la música **comença a escriure's** (segles x-xi). De la música anterior, només en queden testimonis dispersos: referències de llibres antics i algunes escenes en pintures, escultures o ceràmica. L'absència de partitures fa impossible reconstruir-ne el so.
- Els grans avenços en la **notació** –escriptura musical– i el **llenguatge musical** es van produir en l'àmbit de la música religiosa, sobretot al començament. Això és degut al fet que la vida cultural es concentrava en els **monestirs**: els monjos eren pràcticament les úniques persones que sabien llegir i escriure.
- La polifonia –composició a diverses veus– va sorgir de compositors inquietos al servei de l'Església. És curiós constatar com el desenvolupament de la música polifònica coincideix amb la verticalitat i l'esveltesa de l'arquitectura gòtica.
- També hi havia música a la **cort**: entre la gent de les classes poderoses –nobles i senyors feudals– va sorgir el moviment trobadoresc, del qual es conserven algunes partitures.
- La resta de la societat, ocupada a subsistir, no tenia temps de preocupar-se d'anotar ni de cuidar la seva música.

► Música monòdica religiosa: el cant gregorià

L'evolució de la **música occidental**, la nostra música, parteix del cant medieval de l'Església, denominat *gregorià* en honor del papa Gregori I (540-604), que va ser el primer que el va recopilar. El repertori gregorià es va formar reunint i unificant els cants religiosos procedents de les zones en què el cristianisme tenia influència.

Actualment també s'elaboren recopilacions de diferents estils de música: de cantautors, de grups, de les cançons de l'estiu...

El **cant gregorià** és monòdic: consta d'una sola melodia; també s'anomena *cant pla* pel seu moviment horitzontal –en contraposició al cant polifònic, en el qual diferents melodies simultànies formen «pisos» en vertical–. El seu ritme és flexible perquè depèn del ritme intern de les paraules i frases dels textos en llatí. La melodia brolla amb el

text d'una manera natural –cant sil·làbic– o entretenint-se en algunes síl·labes per ornamentar-les –cant melismàtic.

Característiques del cant gregorià

Textura: monòdic, a una sola veu, col·lectiu.

Timbre: vocal, *a capella*, sense instruments.

Text: sempre en llatí.

Compositors: anònims, no signaven per humilitat.

Moviment: lent, sense presses, sense pulsació marcada.

Ritme: lliure, depenent del text, sense compàs, no gens repetitiu.

Melodia: llarga, segons la frase del text o de la vocal que s'allarga.

Caràcter: de recolliment, relaxant.

El cant gregorià està íntimament relacionat amb el culte religiós. Miniatura d'un llibre d'hores medieval.

El cant gregorià no pretenia ser artístic, sinó que responia a una funció concreta: enaltir la paraula de Déu. Per tant, es cantava en els monestirs i les catedrals, lligat sempre al culte religiós, amb la missa com a cerimònia central.

La composició de música per a la **missa** té una llarga tradició que arriba fins a l'**actualitat**. Després de les misses gregoriantes, compositors de diverses èpoques han compost misses en els estils més variats.

AVERNATUS

...ft nobis & filius datus est nobis cum impe
 ... rium super humerum eius & uocabitur nomen
 eius magni consilii angelus. Ist Cantate dño. ii.

ADREPT. Notum fecit.
 Viderunt omnes fines terrae salutarem deum nostram
 latere deo omni in terra. **V** Notum fecit do
 minus salutarem suum ante conspectum gentium, reuelauit iustitiam suam.

ULILIA.
 Dies sanctificatus inluxit nobis ut ante gentes
 adorare dominum, quia hodie descendit lux magna
 super terram.

Quia sunt caeli & tua est terra orbem terrarum & plenitudinem
 eius, tu fundasti iustitiam & iudicium praeparatio sedis tuae.

Magnus & mirandus super omnes qui inuentus est, ut sunt
 tu domina, tuis potestatis maris motum autem fluctuum eius
 tu mitigas. **L**ustitia.

Misericordia tua & ueritas praebuntur ante faciem tuam
 & in beneplacito tuo exultabitur cor tuum.

Pl. 4

Notació Sen galiense: Gradual escrit cap a 950-975 d.C.
 caràcter particular es el traç vital de la seva grafia.-
 El Monestir de Sant Gal es un dels centres musicals més
 importants de l'Edat Mitjana.-

CO. VIII
BCKS

Lc. 15, 32

L 60
E 131

O - pórtet te * fi-li gaudé-re, qui-a frater tu-us mór-
tu-ús fú-e-rát, et rē-vi-xit; per-i-e-rat, et invéntus est.

Ps. 31*, 1. 2. 3. 5 ab. 5 cd. 8. 10. 11

Quando legitur Evangelium de Lazaro :

L 75
E 161

CO. I
BCKS

V

Io. 11, 33. 35. 43. 44. 39

I-dens Dómi-nus * flentes so-ró-res Lá-za-ri ad mo-
nūmēn-tum, lacrimá-tus est co-ram Iudaé-is, et clamá-bat :
Lá-za-re, ve-ni fo-ras : et pród-i-it li-gá-tis má-ni-bus
et pé-di-bus, qui fú-e-rat quatri-du-á-nus mór-tu-ús.

Ps. 129*, 1 - 2 a. 2 bc. 3. 4. 5 - 6 a. 6 b - 7 a. 7 bc. 8

Act. 1. Monjos i monges

Escolta els dos exemples de gregorià i distingeix en quin predomina el cant sil·làbic, i en quin, el melismàtic.

Himne. *Te lucis ante terminum*. Anònim

4

Ofertori de la missa de Nadal. Anònim

5

- Escolta'ls novament seguint els textos en llatí:

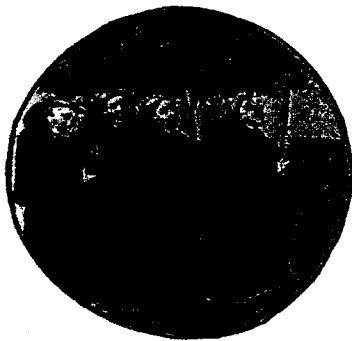
- Assenyala l'entrada del cor en cadascun.
- Subratlla les síl·labes del text ornamentades amb melismes (les que tenen més de tres notes per síl·laba).

Text 1

Te lucis ante terminum
rerum creatum poscimus,
ut solita clementia.
Sis praesul et custodia.
Procul recedant somnia
et noctium phantasmata.
Hostemque nostrum comprime,
ne polluantur corpora.

Text 2

Laetentur caeli, et exultet terra
ante faciem Domini: quoniam venit.

«Qui canta resa dues vegades.» Sant Agustí

Adoració dels Reis Mags.

- Analitza les dues audicions i comprova si segueixen les característiques musicals del cant gregorià enunciades en el text explicatiu.
- Mira i comenta els vídeos 1, 2, 3, 4 i 5 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

► Música monòdica civil i trobadors

La **música civil** es desenvolupa una mica més tard, amb l'expansió del saber i el coneixement relacionat amb l'apogeu de les ciutats, la creació de les primeres universitats, el contacte entre cultures com a conseqüència de les croades –viatges multitudinaris a l'Orient per defensar el cristianisme–, etc. En aquests moments de dinamisme sorgeix el moviment dels trobadors, entre els segles XII i XIII, amb un focus important entre el sud de França i Catalunya.

¿La gent escoltava música en la vida quotidiana? Encara que l'Església, a l'edat mitjana, era molt poderosa i desaprovava l'ús de la música com a entreteniment, la societat tenia la seva pròpia música per cantar i ballar. Tanmateix, aquesta música, de tradició oral, s'ha perdut al llarg del temps.

Els **trobadors** són poetes i músics, cultes i refinats, que canten en el seu idioma els ideals cavallerescos del moment: l'amor a una dama, l'honor, la fidelitat a un rei o a un senyor feudal, la guerra... El ritme de les cançons trobadoresques és marcat, i la melodia s'acompanya d'instruments que es limiten a doblar-la.

Característiques del cant trobadoresc:

Textura: monòdic, a una sola veu.

Timbre: vocal, amb acompanyament d'instruments.

Text: en les diferents llengües vernacles, de temàtica humana.

Compositors: trobadors i *trovaïritz*.

Moviment: segons el caràcter.

Ritme: marcat, amb compàs.

Melodia: cantable.

Caràcter: sensual, expressa emocions.

La música civil anava a càrrec dels trobadors, ministrers i joglars.

El **trobador** era un poeta músic que, lluny d'improvisar, aprenia molt a fons les tècniques de composició en un cicle d'estudis anomenats *Quadrivium*. Ell mateix interpretava les seves cançons o bé ho feien els ministrers, que estaven al servei de la cort. Els **ministrers** vivien, doncs, al costell amb el trobador.

També hi havia músics ambulants que anaven d'un castell a l'altre interpretant allò que havien après en altres llocs o d'altres trobadors. Aquests a més de músics, eren cantants, rapsodes, acròbates, prestidigitadors, comedians, etc. S'anomenaven **joglars** i eren mal vistos per l'Església perquè atreïen l'atenció del poble amb els seus repertoris sensuals i mundans. Per això, molts instruments dels joglars eren considerats diabòlics.

Tant els joglars com els ministrers tocaven de memòria i van ser excel·lents improvisadors. No es preocupaven, doncs, d'escriure les peces que tocaven; per això, malauradament, coneixem ben poques melodies de les que ells van ornamentar i adaptar.

Els trobadors van representar, dins d'un marc èpic de cavalleria i societat feudal, una nova manera de viure refinada, elegant i culta.

Programa del concert «Versos i cançons de trobadors» interpretat per Turba Mus.

Act. 2. Una cançó trobadoresca

Escolta aquesta cançó del trobador Berenguer de Palou i fixa't en els aspectes següents:

Tant m'abelis. B. DE PALOU

- Es tracta d'una cançó monòdica o polifònica?
- En la introducció, ¿els instruments toquen junts o bé dialoguen entre ells?
- Quin instrument dobla la veu en la tercera A?
- Quines estrofes són instrumentals? Quines són vocals?

ESTRUCTURA	INTRO	A	A	A
ANÀLISI TÍMBRICA	instr.			

- Llegeix la traducció del poema i escolta la cançó seguint el text.
- Canteu la cançó o bé toqueu-la amb la flauta, amb un acompanyament de percussió i dos bordons: notes re i la.

Tant m'abelis. Berenguer de Palou

Tan m'a - be - lis jòis ez a - mors e chants, ez a - le -
 gri - er, de - pòrt e cor - te - si - a, qu'el mond non a ri - cor
 ni ma - nen - ti - a dont miells d'ai - çò.m ten - gués per be - na -
 nants; doncs, sai ieu ben que mi - dons ten las claus
 de tots los bens qu'ieu a - tén ni es - per, e ren d'ai -
 çò sens lleis non puesc a - ver.

[...] Berenguer de Palou era de Catalunya, del comtat de Rosselló. Fou un pobre cavaller, però culte i hàbil amb les armes. Va compondre bones cançons.

De les «vides» de trobadors incloses en els cançoners que es conserven

Sa grand valors e sos humils semblants, son gent parlar e sa bèla paria m'an fait anscen voler sa senhoria plus que d'autra qu'ieu vis pueis ni d'abans; e si'l sieu còrs amorós e suaus en sa mercé no-m denha retenir, ja d'als Amors no-m pòt far mon plaser.

Tan plaent m'és l'amor, la felicitat, el cant,
 tan alegre i ple de cortesia,
 que, per molt que el món m'ofereís,
 no fóra prou per poder-ho acceptar,
 car sé prou bé que la meua dama té les claus
 de tots els béns que espero i desitjo,
 i que res de tot això no tindrè sense ella.

El seu valor, la seva cara humil,
 la seva veu dolça, la seva gentilesa
 em fan sentir en tot moment sa senyoria,
 no hi ha dama que m'empari tant.
 I si el seu cor no m'escolta
 i amb pietat no em reté,
 de l'Amor, ja no n'obdré cap plaer.

Act. 3. Les dones i l'amor

En el segle XII s'escrivien tractats d'amor, i els trobadors i les *trovaïritz* cantaven l'amor cortès. L'amor cortès, nascut als castells occitans en el segle XII, expressa una relació totalment nova entre l'home i la dona. En contrast amb l'ambient brutal de les guerres feudals, neix un entorn cultural de música, poesia i jocs que s'havia anat forjant a l'interior dels castells per influència de les dones.

Es van endolcir els costums sexuals, de manera que l'home va admetre la possibilitat d'un interval entre el desig i la satisfacció, un interval en què s'inclou el plaer dels sentiments, és a dir, l'amor cortès.

ELOI BIOSCA, MARTA SANCHO i TERESA VINYOLES,

Viure en un castell de la frontera: passeig virtual pels segles XI i XII, any ed.

Prou que voldria al meu cavaller
tenir una tarda als meus braços
ben nu,
i que ell se sentís prou joiós
només pel fet que jo li fes de
coixí;
això em deixa més encantada
que Floris de Blancaflor:
jo li lliuro el meu cor i el meu
amor,
la meva raó, els meus ulls i ma
vida.
Bell amic, amable i bo,
¿quan us tindré en poder meu?
Tant de bo pogués jeure amb
vós una tarda
i fer-vos un petó amorós!
Sapiguen que un gran desig
tindria
de tenir-vos en el llloc del marit
només que m'haguéssiu jurat
fer tot allò que jo volgués.

COMTESSA DE DIA

- Llegeix el text de la cançó «Prou que voldria al meu cavaller...», de la *trovaïritz* Comtessa (Beatriu) de Dia, i explica com desitja viure l'amor, aquesta dama.
- Compara les lletres de les dues cançons d'amor. Un text és més sentimental; l'altre, més sensual. Si considerem que tots dos compositors estaven molt ben alligornats en l'art de l'amor i la seducció, ¿per què creus que comuniquen el seu amor a la persona estimada d'una manera diferent?
- En les cançons d'amor que escoltes, ¿també passa això, depenent de si canta un home o bé una dona?
- Fes de trobador o de *trovaïritz* i escriu una lletra de cançó d'amor.

► Dansa participativa

La **dansa** era un element essencial en l'**esbargiment** de la cort i de la societat medieval en general. Era present en tot tipus d'esdeveniments socials i tant es tocava en les corts dels nobles com en les places públiques del poble.

Les *estampies* i els *salterellos* són melodies molt rítmiques de pulsació ràpida i marcada. Eren interpretades amb els diversos instruments de l'època. Podien ser danses delicades tocades amb instruments de poca sonoritat o bé amb instruments de sonoritat més potent i acompanyament de percussió.

Act. 4. Com sona una dansa medieval?

Escolta la dansa següent i contesta:

- És monòdica o polifònica?
- Quants instruments hi intervenen? De quin tipus són?
- El moviment és ràpid o és lent?
- L'acompanyament repeteix un mateix patró rítmic o el varia?
- Mira i comenta el vídeo 5 que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

7

Estampie real. Anònim

► La notació musical

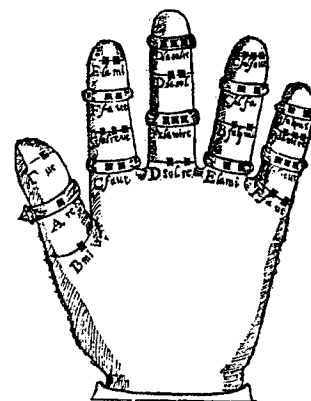
A Guido d'Arezzo –un monjo que va viure al segle x– se li atribueixen moltes millores en l'**escriptura musical**: l'ús d'un tetragrama, l'adaptació de la forma de les notes i la fixació del nom de cadascuna, a més d'un mètode molt eficaç d'ensenyament de l'entonació.

Els escolars italians de l'època de Guido coneixien bé aquest himne, se'l sabien de memòria; els resultava, doncs, fàcil recordar la nota que iniciava cada frase, posada sempre un grau més amunt a cada línia.

El si hi fou incorporat en el segle xv.

L'**ut**, que resultava massa dur de pronunciar, es transformà en do en el segle xvii.

El **pentagrama** es va generalitzar ràpidament en el conjunt del món musical, però a diferència dels llatins, els anglesos i els alemanys van continuar utilitzant les lletres de l'alfabet per designar el nom de les notes. Canten **do, re, mi...**, però s'hi refereixen com a **C, D**, etc. Així, **do, re, mi, fa, sol, la, si** són, respectivament: **C, D, E, F, G, A, B**.

Guido d'Arezzo indicava també l'altura dels sons mitjançant les falanges dels dits.

Act. 5. Un himne amb enigma

- Llegeix el text i observa la partitura. Fixa't en les primeres síl·labes de cada vers.

- Escolta com sona aquest himne a sant Joan interpretat pel professor o professora.

► Les Cantigas d'Alfons X el Savi

Les *Cantigas de Santa María*, d'Alfons X el Savi, conformen una de les recopilacions més importants de cançons monòdiques de l'edat mitjana. Va ser redactada durant el regnat d'Alfons X el Savi (1221-1284).

Es tracta d'un conjunt de 427 composicions escrites en galaicoportuguès en honor de la Mare de Déu. La majoria són cantigues que expliquen miracles esdevinguts gràcies a la intervenció de la Mare de Déu.

¿Veus com aquesta melodia comença, en les seves sis frases, amb sons diferents? Per tant, si aconseguixes reconèixer amb l'exercici el principi de cada frase fins a aconseguir cantar-ne una de qualsevol sense dubtar, podràs entonar fàcilment, i segons les seves propietats, aquests sis sons allà on els trobis...

(Carta de Guido d'Arezzo a un altre monjo, vers l'any 1030)

Alfons X va viure a Toledo en l'època en què hi conviuen tres cultures: la cristiana, la jueva i l'àrab. Va fer que es traduïssin els textos més importants de cadascuna d'elles, amb la qual cosa aconseguí recollir el saber més important de l'època.

Act 6. Interpretem una cantiga

- Interpreteu la melodia afegint-hi els *ostinati*. Seguiu l'estructura que proposem.
- Busca la pàgina web 2 que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Quen a omagen... Cantiga

COR

Quen a o - ma - gen da Vir - gen et de seu Fi - llo on - rrar', d'e - les se - ra muit' on -

SOLISTA

rra - do no seu ben, que non a par. E de tal ra - zon com' es - ta vos di -

rei, se vos prou - guer, mi - ra - gre que fez a Vir - gen, que sem - pre nos - so ben quer,

COR

per - que a - ja - mos o rey - no de seu Fill' ond' a mo - ller pri - mei - ro nos dei - tou

fo - ra, que foi ma - la - ment' er - rar.

Ostinati d'acompanyament

COR

Xilòfon

Pandero

SOLISTA

Carilló

Cròtals

Pandereta

COR

Xilòfon

Bongo petit

Pandero + cròtals – pandereta (amb el seu ritme corresponent)

ESTRUCTURA

- introducció: primer cor instrumental	} + acompanyament
- 1a vegada: veu	
- 2a vegada: flautes	
- 3a vegada: veu	
- coda: cop fort de pandero	

► Els orígens de la música polifònica

L'evolució del cant gregorià i de tota la música posterior està relacionada amb el naixement i el perfeccionament de l'**escriptura musical**. El desenvolupament de la música comportà la necessitat d'escriure els sons, i això, al seu torn, va provocar que la música fos cada cop més difícil.

Els avenços en la notació permeten que es desenvolupi música amb més de dues melodies diferents alhora. Aquest canvi vers la polifonia i la música escrita és característic de la **cultura occidental**.

Una de les primeres formes **polifòniques** és l'**organum**, que consisteix a afegir una melodia nova damunt la melodia gregoriana, a la qual segueix en paral·lel a una distància fixa (5a o 4a).

Organum paral·lel

Aquest exemple és molt antic: prové d'un tractat del segle x.

El cas és que, quan es canta, assoleix una sonoritat més aviat aspra per a l'oïda actual.

Tanmateix, no se sap realment com es va iniciar la **polifonia**:

Quan nens i dones i adults canten junts, es produeix una «polifonia» molt simple, ja que la veu dels nens i de les dones és una octava més aguda que la dels homes.

També es produeix una polifonia «accidental» quan, en un grup, algú desafina i canta la melodia a un interval fix per sota de la resta.

Segurament que els primers intents deliberats de polifonia van ser exploracions d'aquests fenòmens «espontanis» de produir sons a diferent altura.

L'**organum** és important perquè obre un camí apassionant, en què els nous descobriments i derivacions se succeeixen a gran velocitat:

- es fixen patrons rítmics a fi que les melodies avancin alhora,
- s'hi afegeixen més melodies,
- s'ornamenten i es desenvolupen les de la part superior,
- s'inventen noves formes, cada cop més deslligades del cant gregorià..., fins a arribar a la subtil i equilibrada polifonia del Renaixement.

Organum melismàtic

Act 7. Exemple de polifonia

Escolta aquesta cançó islandesa, amb una polifonia estranyament arcaica. Atès que Islàndia és una illa llunyana i inaccessible, potser hi ha perviscut una manera de fer la polifonia que a la resta d'Europa va desaparèixer ja fa segles. ¿Amb quin *organum* la compararies: amb el paral·lel o amb el melismàtic?

Island. Tradicional d'Islàndia

► Com es pot reconèixer la música medieval?

En un període tan extens com aquest, aquestes característiques només es refereixen a una part dels 800 anys que ens interessen des del punt de vista musical. Només les sis primeres són generalitzables a la totalitat del període:

1. Predomini de la **música vocal**.
2. La **música religiosa** s'escriu en **llatí**.
3. Apareixen les primeres obres de **música civil** en **llengua vernacle**.
4. Es desenvolupa i perfecciona la **notació musical**.
5. Les **melodies** són **modals**.
6. Es va creant una gran riquesa i varietat d'**instruments** que, subordinats a la veu, s'usen per acompanyar i donar color.

Portal de la Glòria, de Santiago de Compostel·la (segle XII). Detall de músics tocant el saltiri, el llaüt i l'arpa.

7. La **monodia** és desplaçada gradualment per la polifonia.
 8. **Polifonia molt elemental**, de so aspre. Les veus avancen a intervals de quinta i quarta.
 9. En el segle XIV, la **polifonia** entra en la **música civil** i aconsegueix una gran varietat i complicació rítmica.
- Mira i comenta els vídeos 6 i 7 proposats en l'apartat **Penjat a Internet**.

Vídeo 1

Hortus Musicus - Gregorian Chant

<http://www.youtube.com/watch?v=MZ8iRv67IVM&mode=related&search=>

Música gregoriana en un monestir. És una recreació de la manera com es cantava la música religiosa medieval, amb l'ambientació i la il·luminació de l'època. *Veni Creator Spiritus* és un cant monòdic, en llatí, sense acompanyament instrumental i poc melismàtic.

Vídeo 3

Chant grégorien

<http://www.youtube.com/watch?v=X5mGkjZCC2Y>

Resulta un bon suport per anar seguint una partitura gregoriana. Un cursor va situant el cant en la partitura. Es pot observar la línia melòdica, amb la forma dels melismes que es creen en allargar les vocals per tal d'enriquir la melodia.

Vídeo 5

Medieval Music - The Sandsacks in Moritzburg

<http://www.youtube.com/watch?v=1J1UijRZ9c4&mode=related&search=>

Es un exemple de recreació d'una melodia –dansa medieval–. En moltes ciutats europees i americanes se celebren festes a propòsit d'aquest període. Recullen, amb més o menys encert, la moda, el menjar, la manera de viure i de distreure's amb la música. S'hi pot escoltar una melodia monòdica interpretada per un dels instruments de vent més antics.

Vídeo 7

Medieval World #1 - 3d animation with music

http://www.youtube.com/results?search_query=Medieval+World+%231+-+3d+animation+with+music

L'edat mitjana és un bon període per ambientar videojocs: intrigant, obscura, plena de misteris... Aquest vídeo és una mostra d'animació en 3D. Recrea diversos espais importants de l'època: els castells de defensa, els gòtics, els interiors del castell, l'exèrcit de soldats amb armadures, diversos ambients nocturns, foc, aigua... El vídeo és il·lustratiu pel que fa a les imatges; en canvi, la música, per bé que té un caràcter també fosc i tenebrós, no és, en absolut, música medieval. Recorda si has vist altres videojocs o jocs de rol ambientats en aquest període.

Pàgina web 1

<http://www.uoc.edu/lletra/tematica/trobairitz/index.html#poema>

Hi ha una versió en MIDI de cadascuna de les 427 cantigues. La nostra és la cantiga 353. Escolta-la i fixa't que hi ha una nota, el si bemoll, que sona si natural, i algun ritme que tampoc no hi correspon. És qüestió de versions.

Vídeo 2

Gregorian Chant - Chant CD St. Thomas Aquinas Seminary

<http://www.youtube.com/watch?v=2qQ32xzn2og&mode=related&search=>

Les imatges ens mostren el vincle total entre la música gregoriana i la religió. És un vídeo que sembla de promoció d'un seminari americà, on s'estudia per al sacerdoti. Hi ha imatges del conjunt de membres de la comunitat i de la seva església; les imatges es van repetint, es pot aturar quan convingui. La música és evidentment gregoriana, però acompanyada d'orgue, com s'escolta sovint actualment. L'acompanyament va seguint la línia de la monodia amb acords molt simples, no té gens de protagonisme.

Vídeo 4

10 - Gregorian Chant - song title

<http://www.youtube.com/watch?v=hv4U-R41O150&mode=related&search=>

Document visual que permet observar diversos al·lònes de música gregoriana. Hi ha manuscrits miniatats amb il·lustracions i adalbes ja d'impremta. També es un bon enregistrament sonor d'un cant un xic melismàtic. Recorda que es pot aturar la imatge: fes-ho en els llibres ornamentats. L'adonaras del treball extremadament laborós dels monjos que copiaven els llibres, un treball ple de decoracions!

Vídeo 6

O, Fortuna Ultraviolet

<http://www.youtube.com/watch?v=05rh4ErANjc&mode=related&search=>

Un Techno Remix sobre el genial tema, d'inspiració medieval, de Carl Orff: *O, Fortuna*.

Una heroïna lluita per venjar la mort d'un nen. L'enregistrament té tots els elements d'una pel·lícula d'acció. L'àudio és un bon exemple de barreja entre el so acústic de les veus i el so digital de l'acompanyament instrumental. Primer hi apareix una introducció rítmica, seguida del tema original; després ve una mena de desenvolupament que juga amb motius del tema. És llarg, però interessant.

A més, busqueu...

Carlos Núñez - Medieval Sounds

Carlos Núñez, el músic gallec, fa una recreació de la música monòdica dels celtes. A través d'uns quants temes, ens porta al concepte de dansa medieval. Ell toca les melodies monòdiques amb diversos instruments de vent-fusta, flautes i gaita. També es pot veure com l'acompanyament harmònic de l'instrument de corda es basa en un sol acord o en una successió simple d'acords. Els violins habitualment doblen la melodia, i la percussió marca uns ritmes, amb pulsació, però amb compassos irregulars.

HISTÒRIA

L'**edat mitjana** comprèn el període que va des de la caiguda de l'Imperi romà (segle v) fins al segle xiv. L'organització de la societat és **feudal**.

ART

Romànic i gòtic.

MÚSICA

- La música culta es concentra en els **monestirs** i en les **corts**.
- Hi ha avenços en la **notació** i en el llenguatge musical.
- Els cants i les danses del poble s'han perdut perquè eren de tradició oral.

MÚSICA RELIGIOSA

El cant de les litúrgies en els monestirs és el cant **gregorià**, una compilació dels cants d'influència cristiana.

MÚSICA CIVIL

A les corts, els trobadors –poetes i músics– componen i canten temes relacionats amb l'amor i la guerra.

Cant gregorià	Cant trobadoresc
– Monòdic	– Monòdic
– Vocal, <i>a cappella</i>	– Vocal + instruments
– Temàtica religiosa	– Temàtica humana
– Text enllatí	– Text en llengua vernaclea
– Autors anònims	– Autors i autores coneguts
– Ritme dependent del text	– Ritme marcat
– Línia melòdica lliure, fluida i modal	– Línia melòdica rítmica i modal
– Caràcter litúrgic	– Caràcter sensual

INTÈRPRETS

Els **monjos** i les **monges** dels monestirs, i els **trobadors**, joglars i ministrers a les corts.

TEXTURES

Inicialment **monòdica**.

Amb l'**organum** –cant a dues veus– es va evolucionant cap a la **polifonia**.

- La veu més greu gregoriana perd importància, i es desenvolupen les de la part superior, més riques i creatives.
- Es fixen patrons rítmics a fi que les veus avancin alhora.
- S'hi afegeixen més melodies.

FORMES

Monòdiques

Música religiosa:	Música civil:
– Misses	– Cançons de trobadors
– Himnes	– Música de danses

Polifòniques

Música religiosa:	Música civil:
– <i>Organum conductus</i>	– Balada
	– Cànon

4

RENAIXEMENT: SENSUALITAT I DESCOBRIMENTS

Un somriure fantàstic

El somriure enigmàtic de la Gioconda ha exercit una fascinació inalterable en espectadors de totes les èpoques, des que fou pintada per Leonardo da Vinci, l'any 1503. Ara la revista britànica *New Scientist* publica el resultat de la investigació duta a terme per un equip de científics de la Universitat d'Amsterdam que ha revelat el secret del seu poder de seducció.

Després d'aplicar al quadre un programari de reconeixement de sis emocions bàsiques, la conclusió és que el misteriós somriure tradueix felicitat en un 83%, menyspreu en un 9%, por en un 6% i ira en un 2%.

El programari [...] té en compte els principals trets del rostre, com ara el contorn dels llavis o les arrugues dels ulls.

La Vanguardia (16 desembre 2005)

Durant el Renaixement, la música també és plena de sensualitat, de bellesa i de seducció.

La música religiosa, en aquest període, ja no es compon només com un art per enaltir la paraula de Déu, sinó també per la seva bellesa i per al plaer de l'oïdor.

La música civil canta els diferents plaers de la vida i totes les coses belles i agradables que la natura ens ofereix.

► Situem-nos en... el Renaixement (1450-1600)

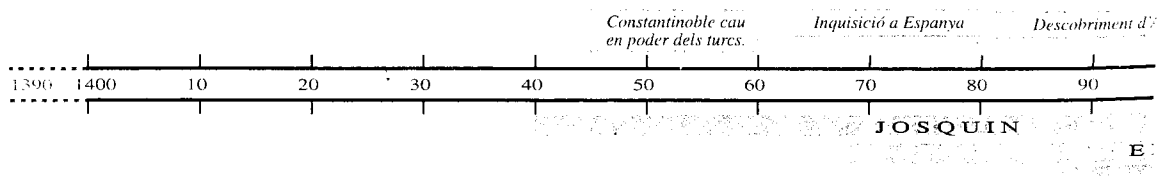
Aquesta etapa es caracteritza per la curiositat i l'afany de conèixer el funcionament de la natura i de l'ésser humà.

- És un període d'expansió de les ciències i dels descobriments geogràfics. La invenció de la impremta contribueix a la difusió de la cultura.
- L'Església s'escindeix en catòlics i protestants, i perd influència en la societat.

L'art

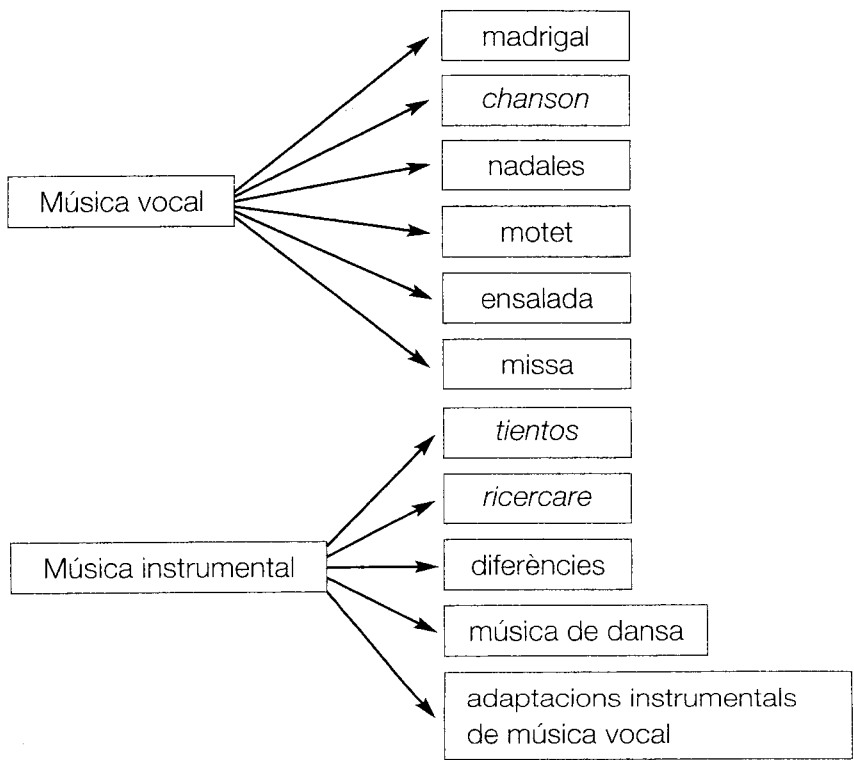
Inspirat en l'art clàssic i romà amb columnes rodones i capitells, l'ideal de bellesa renaixentista cerca l'**equilibri** i la **proporció**. L'expressió artística aconsegueix més sensualitat i **perfecció tècnica**. Es comença a valorar la **bellesa** en ella mateixa.

I la música?

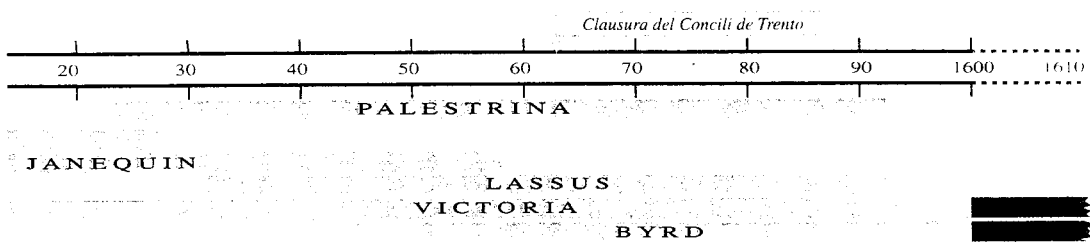
El Renaixement comporta el triomf definitiu del gran descobriment medieval: la **polifonia**. La majoria de les composicions són a quatre veus; n'hi ha algunes, fins i tot, que es componen a vuit veus.

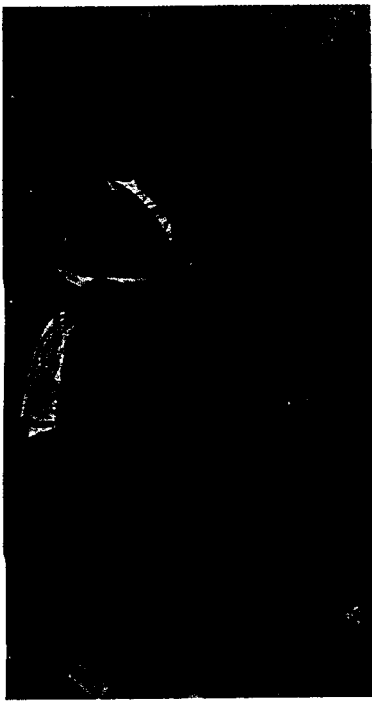
- La mentalitat oberta del Renaixement dóna lloc a una **música més lliure i expressiva**. La música s'humanitza: la sonoritat esdevé més sensual i els temes més pròxims.
- El **llatí perd protagonisme** a favor de la llengua de cada país, i el contingut dels textos resulta accessible a més gent.
- Augmenta l'**afició per la música**, que és conreada entre les persones cultes com a signe de refinament.
- La frontera entre música vocal i música instrumental no és gaire clara: el repertori vocal inclou, ben sovint, música de dansa harmonitzada a quatre veus perquè es pugui cantar, i alhora proliferen els arranjaments instrumentals de peces vocals.
- Gràcies a la **impremta** musical i als **viatges**, les partitures recorren Europa: tot-hom vol cantar o tocar els darrers èxits, que circulen en forma de còpies. Se'n fan moltes recopilacions en **cançoners** i en **col·leccions de danses**.

Heu de saber que, a mi, no em sembla **bon cortesà** qui no sigui, a més, músic i sigui capaç de tocar algun instrument; perquè, ben pensat, no hi ha millor descans per als treballs ni medicina per a les ànimes més honesta i elogiuable que aquesta [...].

B. DE CASTIGLIONE,
El cortesà

► Música vocal civil

Música civil: cançons

Els diferents tipus de cançó plasmen la curiositat envers el món i l'interès envers l'ésser humà. Les cançons exploren temes relacionats amb les preocupacions i les **emocions humanes** –el plaer de l'amor i el dolor quan es perd, l'alegria de la festa, la bellesa de la natura, la companyonia, el brogit de la guerra...

Moltes d'aquestes cançons tenen un aire popular o de dansa, amb una **textura senzilla** de tipus homofònic –romanços i nades, a Espanya–. Presenten la melodia en la part superior i una harmonia simple, però expressiva.

Act. 1. Viatja a l'Espanya del segle xv

Interpreta una nadala de Juan del Encina que pertany al *Cancionero de Palacio*. Formava part d'una ègloga que es representava per carnestoltes.

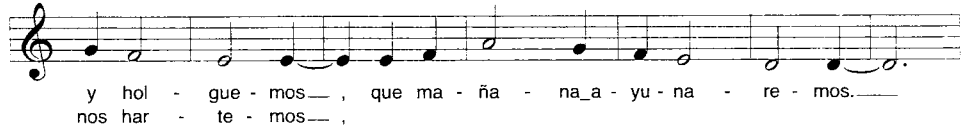
Hoy comamos y bebamos. J. DEL ENCINA

TORNADA

1. Hoy co - ma - mos y be - ba - mos y can - te - mos
4. quecos - tum - bre's de con - ce - jo que to - dos hoy

Fine

y hol - gue - mos, que ma - ña - na_a - yu - na - re - mos.
nos har - te - mos,

ESTROFA

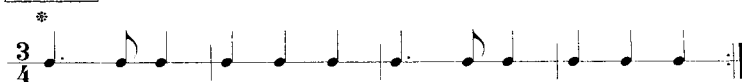
2. Por hon - ra de Sant An - true - jo pa - ré - mo - nos
3. em bu - ta - mos es - tos pan - chos re - cal - que - mos

D. C.

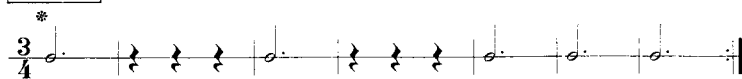

hoy bien an - chos.
el pe - lle - jo.

TORNADA

ESTROFA

JUAN DEL ENCINA (1468-1529). Poeta, autor dramàtic i compositor espanyol. Va iniciar la carrera musical cantant en el cor de la catedral de Salamanca, la ciutat on va néixer. L'any 1492, als 24 anys, va entrar al servei del duc d'Alba com a director d'espectacles: havia d'encarregar-se del teatre, la poesia i la música que havia d'entretenir el duc i la seva cort. Després, va servir en la capella papal de Roma i en les catedrals de Màlaga i Lleó.

Moltes de les seves composicions són nades. Es caracteritzen per un ritme flexible i variat, per la seva textura transparent, harmonies expressives i el cant sil·làbic del text. L'originalitat de les seves nades rau en l'habilitat de Juan del Encina per combinar el ritme i l'expressió formant una unitat. La majoria tracta de temes amorosos o divertits.

- Fes una lectura comprensiva del text. De què tracta?
- Observa que la música s'ajusta perfectament al caràcter de la lletra. Procura destacar aquesta característica en la teva interpretació.

Act. 2. Dansa del Renaixement

Aquesta pavana pertany a una col·lecció impresa a França en el segle XVI. És un exemple del costum d'adaptar les danses d'èxit a la veu.

«Pavana». *Orchésographie*. T. ARBEAU

Belle que tiens ma vie. Anònim

Amb aire

Bel - le que tiens ma vi - e cap - ti - ve dans tes yeux, qui
 m'as l'à - me ra - vi - e d'un sou - riz gra - ci - eux, viens
 têt me se - cou - rir, ou me fau - dra mou - rir, viens
 têt me se - cou - rir, ou me fau - dra mou - rir.

2. Pourquoi fuis-tu, mignarde
 si je suis près de toi,
 quant tes yeux je regarde
 je me perds dedans moy,
 car tes perfeccions,
 changent mes actions. (bis)

3. Aproche donc ma belle,
 aproche toy mon bien,
 ne me suis plus rebelle
 puis que mon coeur est tien,
 pour mon mal appaiser,
 donne moi un baisier. (bis)

- Escolta la versió instrumental. Després canta i toca la veu superior amb la flauta. Utilitza la gravació com a acompanyament.
- Mira i comenta els vídeos de l'1 al 5 que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.
- Munteu una coreografia d'aquesta dansa. Sou els extrems d'una pel·lícula ambientada en una petita cort. La peça és molt quadrada, amb frases de quatre compassos. La coreografia pot ser amb la parella al davant, o en cercle.

Música civil: madrigals

El **madrigal** representa el primer intent d'interrelacionar la música i el text a fi que tots dos expressin la mateixa emoció. De fet, aquest objectiu es busca encara en la música actual, per bé que es concreti de manera diferent. El madrigal va tenir tant d'èxit que el seu estil es va difondre per tot Europa, i va influir en les formes de cançó de la resta de països.

El madrigal italià –*chanson*, a França– utilitza un llenguatge *musical molt culte i refinat*. La seva textura és un contrapunt complex, a quatre o cinc veus. Acostuma a incorporar elements descriptius.

Act. 3. Cançó madrigalesca

Escolta aquesta cançó d'estil madrigalesc. Fixa't en el complex dibuix de les veus.

Rossignol du boys joly,
a qui la voix résonne,
pour vous mettre hors d'ennuy,
votre gorge jargonne.

Rossinyol del bosc formós,
a qui ressona la veu,
per allunyar-vos el mal humor,
la vostra gorja refila.

C. JANEQUIN, *Le chant des oiseaux*

- Quina idea tria el compositor per representar-la musicalment? Aquesta cançó és un clar exemple de semàntica musical.

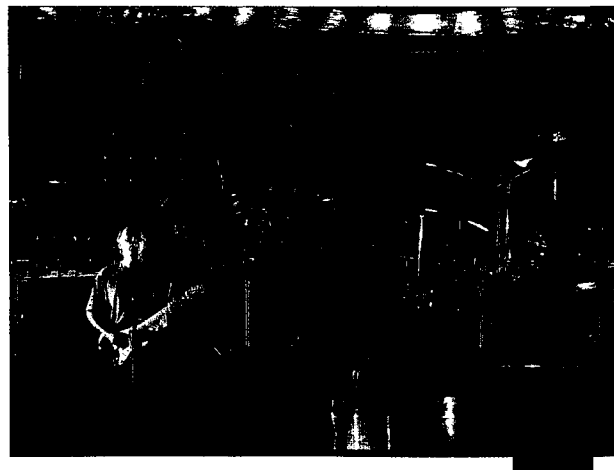
Act. 4. Què pinta?

El procediment renaixentista de «pintar les paraules» és el primer intent deliberat de relacionar la música i el text. Des d'aleshores, la unitat entre ambdós ens sembla del tot natural.

Money. PINK FLOYD

- Escolta un fragment d'una cançó del grup Pink Floyd.
- Explica quin recurs fan servir per destacar la paraula *money* 'diners'.
- Mira i comenta el vídeo 6 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Flauta, flaüt i veu.

► Com es vivia de la música en el Renaixement?

La **necessitat de música** per a les cerimònies civils i el culte religiós creix durant el Renaixement.

Els bons llocs de **treball** es concentren en la cort i en l'Església: la demanda de músics per a les **capelles** cortesanes i eclesiàstiques és constant. Els músics s'iniciaven cantant en el cor i, a partir d'aquí, ascendien lentament. Una vegada contractats, rebien un **salari**. Entre les seves obligacions, hi havia la d'acompanyar els seus senyors en els desplaçaments: si dibuixéssim en el mapa d'Europa els viatges dels compositors del Renaixement, aquest esdevindria una veritable teranyina d'anades i vingudes. Aquesta mobilitat contribuï a la difusió de procediments i d'estils musicals.

Els bons músics es cotitzaven molt, perquè contribuïen a donar esplendor i prestigi a la cort. Tant era així que les capelles rivalitzaven entre elles per aconseguir els compositors més valorats del moment, d'una manera semblant a com els clubs de futbol actuals es disputen les estrelles d'aquest esport. La gent poderosa invertia part de la seva riquesa a fomentar les arts, actuant de **mecenes**.

La presència de la música en la societat renaixentista es fa evident en aquesta miniatura del segle xv. Un grup de músics realça el seguici nupcial.

Orlando [di Lassus], quan era encara un escolà de cant, va ser raptat tres cops a causa de la bellesa incomparable de la seva veu; l'últim d'aquests tres segrestos va concloure amb el seu ingrés –als tretze anys d'edat– en el cor de Ferran Gonzaga, virrei de Sicília. Més d'un escolà de cant d'aquella època devia córrer la sort de Lassus o la del jove cantor raptat per John Shepherd de Malesbury, que va ser lligat i arrossegat durant tot el viatge fins a arribar a Oxford.

A. MILNER, «El Renaixement tardà».

A: *Història general de la música*

Act. 5. El mecenatge musical actualment

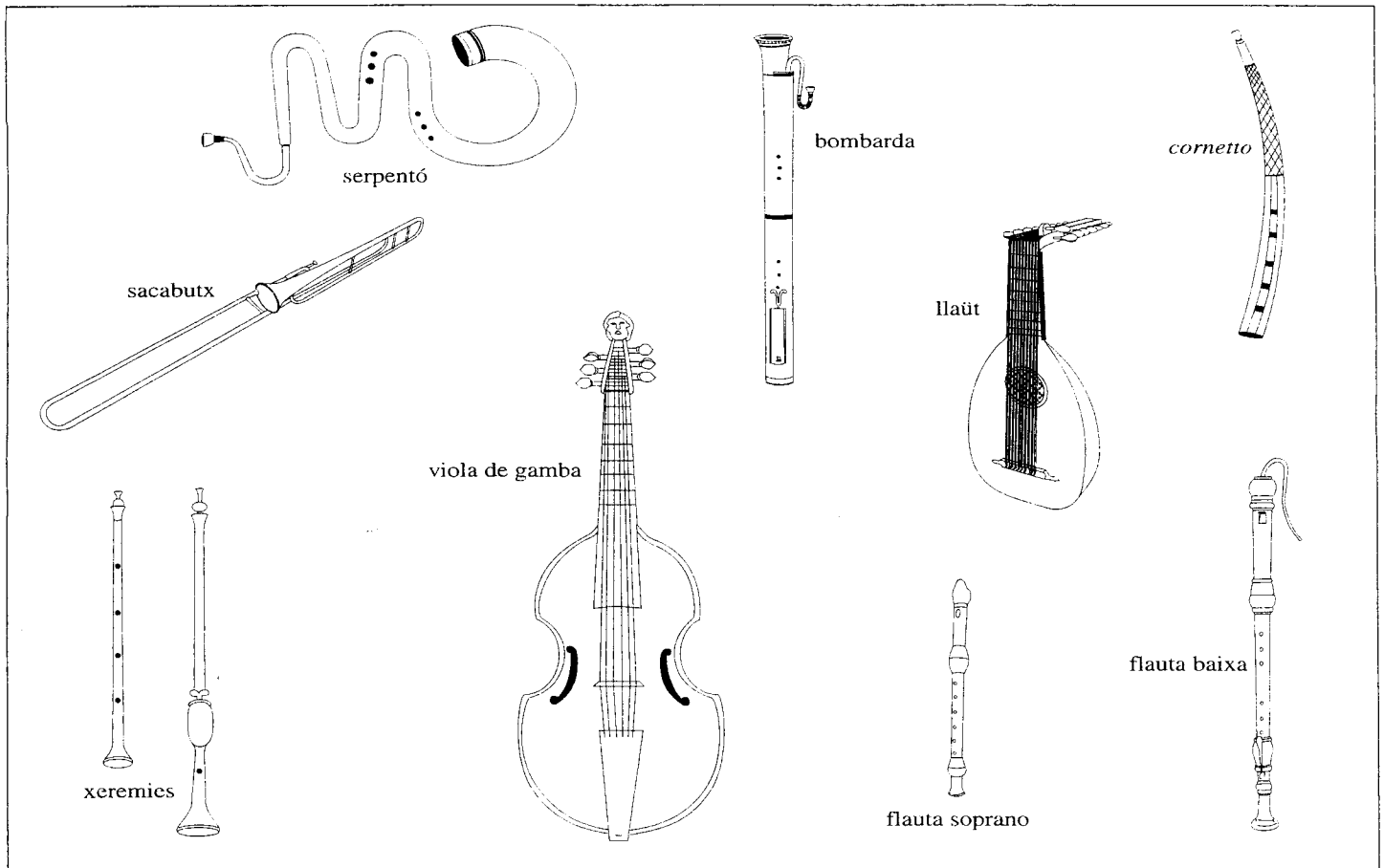
Pensa en exemples actuals de mecenatge musical i redacta un comentari sobre la pervivència d'aquest fenomen avui dia.

- Hi ha persones, entitats, institucions o empreses que exerceixin aquest paper actualment?
- Dóna'n alguns noms.
- Quines raons creus que porten algunes entitats i firmes comercials a patrocinar música?

► El color de la música renaixentista

En el Renaixement hi ha una gran varietat d'instruments. Alguns formen **famílies senceres** –el mateix instrument, de diferents mides–. La possessió d'instruments es veia com un **símbol de riquesa**: se'n conserven alguns que són veritables obres d'art.

El compositor no acostuma a especificar la instrumentació en la partitura, de manera que els conjunts instrumentals són oberts i, sovint, deguts a l'atzar.

L'orquestra com a agrupació tímbrica estable encara no existeix. L'únic criteri per aplegar els instruments és la seva potència. Així, hi ha dos tipus de conjunts:

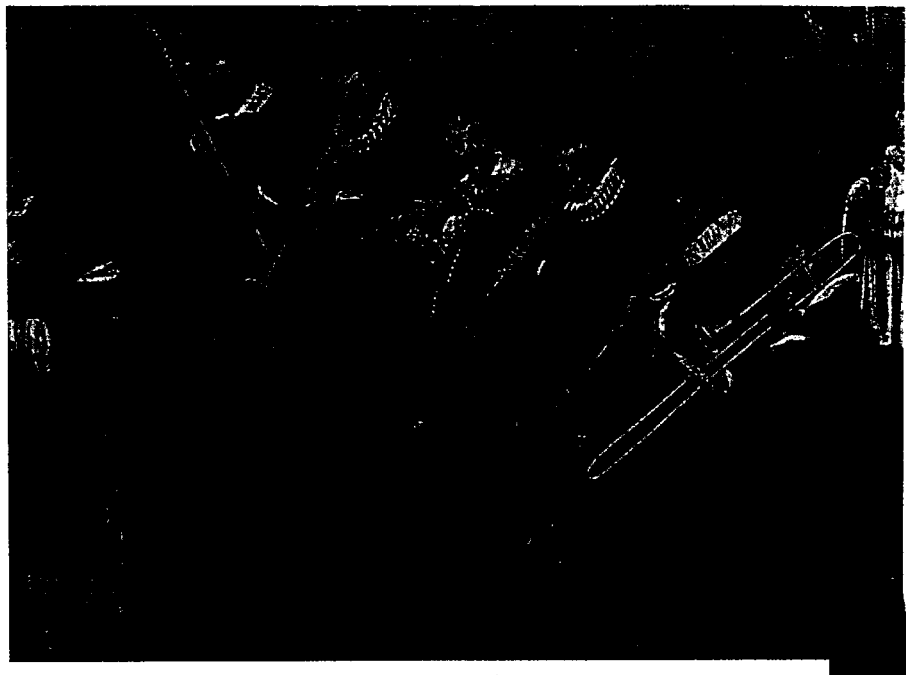
- Conjunts de **música alta**: constituïts per instruments de so potent i brillant, com ara els de vent i els de percussió. S'utilitzaven per tocar a l'aire lliure, en festes i processons.
- Conjunts de **música baixa**: constituïts per conjunts d'instruments de so suau com, per exemple, els de corda i els de vent, de so més delicat. S'utilitzaven en interiors i per tocar música en la intimitat.

Quan sorgirà l'orquestra en el període següent, molts instruments cauran en desús i romandran en l'oblit durant molt de temps. Els que passin a formar part de l'orquestra evolucionaran fins a adquirir un so o una forma un xic diferents dels que tenien els seus avantpassats. El trombó, per exemple, prové de l'antic sacabutx, mentre que l'oboè deriva de la xeremia.

Act. 6. El color dels instruments renaixentistes

Anomena els instruments d'aquesta il·lustració, d'esquerra a dreta.

- Escolta les audicions següents i compara'n el colorit tímbric. Indica en quin toca un conjunt de música alta, i en quin, un conjunt de música baixa.

La processó del dia de la festa del Sant Rosari (1616). Anvers.

«Branle». *Orchésographie*

«Propiñan de Melyor». *Cancionero de la Colombina*.
Anònim

- Torna a escoltar la primera audició i contesta aquestes preguntes:

- Quines famílies instrumentals hi apareixen?
- Completa l'anàlisi melòdica:

ESTRUCTURA	A		A'	
ANÀLISI MELÒDICA	a	a		

- Torna a escoltar la segona audició i analitza-la, tenint en compte els punts següents:

- Quines famílies instrumentals hi apareixen?
- En què consisteix la introducció?
- Quantes vegades es repeteix el tema en total?
- Quines diferències es donen entre les repeticions?
- El compàs és binari, ternari o quaternari?
- De quants compassos consta el tema?

ESTRUCTURA	A		A'	
ANÀLISI MELÒDICA	a	b		
NOMBRE DE COMPASSOS	<input type="text"/>	+	<input type="text"/>	

- Mira i comenta els vídeos del 7 al 10 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Totes les coses han d'estar ordenades de tal manera que les misses, se celebrin amb música o sense, arribin tranquil·lament a les oïdes i als cors d'aquells que les escolten, quan tot s'executi amb claredat i velocitat correcta. En el cas d'aquelles misses que se celebrin amb cant i orgue, que res de profà no s'hi barregi, sinó només himnes i lloances divines. S'ha de constituir tot [...] de tal manera que tothom entengui clarament les paraules.

(Concili de Trento, decret de 1562)

► Música vocal religiosa

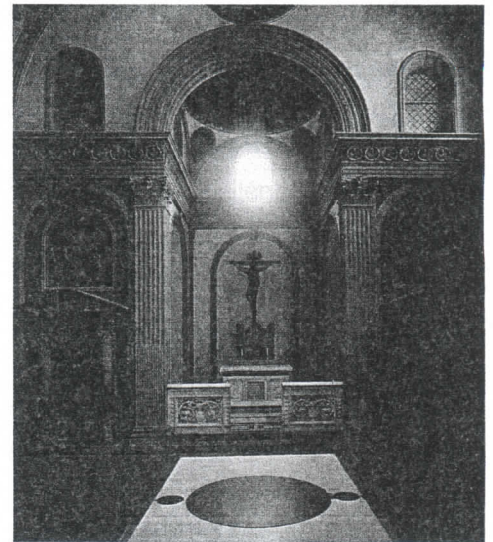
A diferència del que s'esdevé en l'àmbit de la música civil, la **música vocal religiosa catòlica** presenta una **polifonia austera**, amb l'orgue com a únic acompanyament. Les diferents veus teixeixen un contrapunt senzill i net d'ornaments a fi que destaquï el text, que és el principal.

Aquesta diferència d'estil pel que fa a la música civil és deguda al fet que la jerarquia de l'Església, preocupada pel creixent exhibicionisme musical en els temples, va dictar unes normes perquè la música s'adequés a la seva finalitat religiosa.

En tot cas, els textos de la missa són sempre els mateixos, per això l'Església catòlica continua utilitzant la polifonia. Per contra, l'**Església protestant**, que vol acostarse més als fidels, fa servir la **textura homofònica**, que és més clara, ja que totes les veus avancen alhora i el text s'entén molt millor.

Act. 7. Música religiosa: una missa renaixentista

- Observa la partitura i contesta.
 - Quantes veus (parts) hi ha?
 - Com descriuries l'entrada?
 - Quina textura s'hi utilitza?
 - En quin idioma està escrit el text?

Antiga sagristia de San Lorenzo de Florència.

«Sanctus». Missa a 4. W. BYRD

- Escolta l'audició i segueix la veu superior en la partitura.

«Sanctus». Missa a 4. W. BYRD

Musical score for «Sanctus» from the Mass in A, by William Byrd. The score is for four voices: CANTUS, ALTUS, TENOR, and BASSUS. It is in the key of A minor (three flats) and common time (C). The score shows the beginning of the piece, with the CANTUS part starting with a circled '1'. The lyrics 'Sanc tus, Sanctus' are written below the notes.

WILLIAM BYRD (1543-1623) va ser un important músic anglès del Renaixement. Durant aquest període, l'Església cristiana es divideix en dues: la catòlica i la protestant. La vida de Byrd va quedar molt marcada per aquest esdeveniment, ja que, si bé vivia en un territori sota el regnat d'una reina protestant, Elisabet I, va escriure la major part de la seva música per a l'Església catòlica. Això li va impedir assolir la fama, ja que els catòlics no tenien poder, però actualment aquest músic està considerat un dels grans compositors de música polifònica religiosa. També va escriure música civil i una gran col·lecció de música per a teclat.

5

Sanc tus. Sanc tus. Sanc tus. Sanc tus.

10

tus, Dó -
tus,
tus,
tus,
Sanc tus, Dó -

15

mi - nus De - us Sá - ba - oth, Dó - mi - nus De - us,
Dó - mi - nus De - us Sá - ba - oth, Dó -
Dó - mi - nus De - us Sá - ba - oth, Dó - mi - nus
mi - nus De - us Sá - ba - oth, Sá - ba - oth, Dó - mi - nus De - us,

19

Dó - mi - nus De - us Sá - ba - oth, Sá - ba - oth.
mi - nus De - us Sá - ba - oth, Sá - ba - oth.
De - us, Dó - mi - nus De - us Sá - ba - oth.
Dó - mi - nus De - us Sá - ba - oth, Sá - ba - oth.

■ Mira i comenta el vídeo 11 dels que et proposem en l'apartat [Penjat a Internet](#).

► Com es pot reconèixer la música renaixentista?

1. Triomfa la polifonia, que es desenvolupa fins a assolir una gran perfecció i refinament. Amb la introducció d'interval·ls de tercera entre les vocals, les harmonies se suavitzen.
2. La **melodia** no existeix per ella mateixa: cada línia melòdica està **teixida** amb les restants que formen la **polifonia**, i perd el sentit si es canta o es toca separada de la resta. Les danses i cançons són les composicions més melòdiques.
3. Els **accents musicals** són els del **text**. Aquests recauen en diferents punts i, segons la veu, s'entrecreuen, i donen lloc a una gran riquesa rítmica. L'ordenació per accents que comporta el compàs encara no existeix.
4. Els canvis de matís són insignificants.
5. En el pla **tímbric**, la gran protagonista és la **veu**. S'escriuen peces per a **instruments**; però, en general, tenen un paper secundari, com a complement de les veus.
6. Domina la **textura contrapuntística**, basada en la imitació i l'equilibri entre les veus.
7. Les peces són molt homogènies. Es manté un **mateix caràcter** tot al llarg de l'obra. En la música vocal, es produeix per primera vegada la tendència a subratllar el contingut del text amb la música:
 - La música religiosa conserva el text llatí, i el seu caràcter és auster, adequat a la seva finalitat.
 - La música civil, escrita en les diferents llengües vernacles, s'omple d'efectes que retraten eficaçment el text cantat: onomatopeies, «pintura» de paraules...

Accents del text: Grâ-ti-a plê-na, Dô-mi-nus tê-cum

S
Gra - ti - a ple - na, Gra - ti - a ple - na, Do - mi - nus te - cum,

A
Gra - ti - a ple - na, Gra - ti - a ple - na, Do - mi - nus te - cum,

T
Gra - ti - a ple - na, Do - mi - nus te - cum,

B
Gra - ti - a ple - na,

Exemples de representació del text en música (semàntica musical).

Una caiguda:

che ca... de

C. MONTEVERDI

El cant dels ocells:

S
huit, huit, huit, huit,

C
tu, tu, tu, tu, oy ti, oy ti,

T
fi, fi, fi, tur, ri,

B
quio, quio, quio, quio, quio, ve - le - ci, ve - le - ci,

C. JANNEQUIN

- Mira i comenta el vídeo 12 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Penjat a Internet

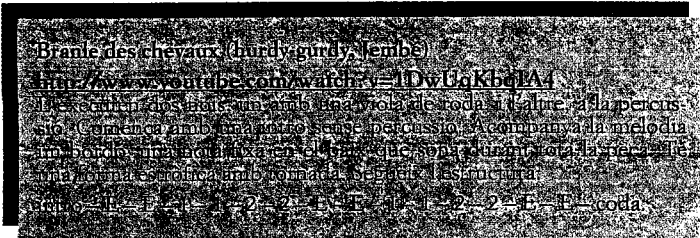
Vídeo 1

2006 Winter 3 - Ce Moys de May

<http://www.youtube.com/watch?v=16hbxxnI7Ho>

Una *chanson* del Renaixement. Polifònica, homofònica. La lletra parla de la sensació agradable que s'obté en llevar-nos un matí de primavera. Compàs de 6/8. Forma simple, estròfica amb tornada. La canta un cor de joves. Estructura: tornada – estrofes – tornada.

Vídeo 2

Branle des chevaux (hardy gurdy, lute)

<http://www.youtube.com/watch?v=1DwUqKbqIA4>

Un exemple de dansa amb un acompanyament de lute i gurdy. La peça és una *branle* amb un ritme de 6/8. Acompanya la melodia amb un sol de guitarra molt bo, primer més destacat i després amb el potent acompanyament del grup.

Vídeo 3

Branle Piragay

<http://www.youtube.com/watch?v=fA2fyGAP30>

Coreografia d'una *branle* renaixentista ideada per un grup universitari del Canadà. Hi distingim dues parts, una de pulsació més lenta i una altra de més ràpida.

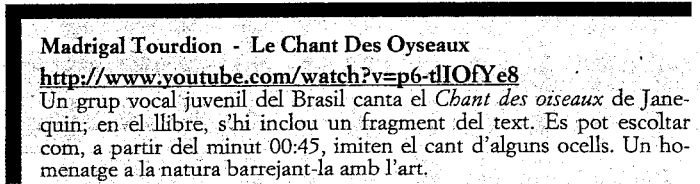
Vídeo 4

Renaissance Dance - Branle Gay

<http://www.youtube.com/watch?v=a826x9x1oUs>

Comentari de la persona que ha penjat el vídeo: «Renaissance Balli is an ensemble at Melbourne University». Un ballari del grup convida a la dansa i executen una coreografia en forma de serp. Ballen al so d'un conjunt instrumental.

Vídeo 5

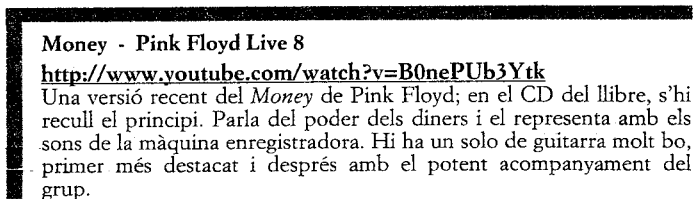

Madrigal Tourdion - Le Chant Des Oyseaux

<http://www.youtube.com/watch?v=p6-tIOFYe8>

Un grup vocal juvenil del Brasil canta el *Chant des oiseaux* de Janequin; en el llibre, s'hi inclou un fragment del text. Es pot escoltar com, a partir del minut 00:45, imiten el cant d'alguns ocells. Un homenatge a la natura barrejant-la amb l'art.

Vídeo 6

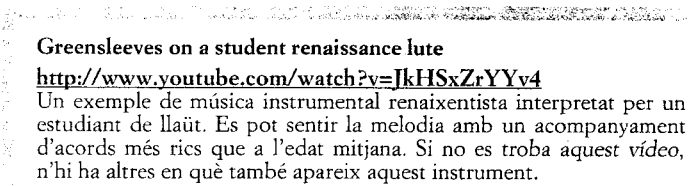

Money - Pink Floyd Live 8

<http://www.youtube.com/watch?v=B0nePUB3Ytk>

Una versió recent del *Money* de Pink Floyd; en el CD del llibre, s'hi recull el principi. Parla del poder dels diners i el representa amb els sons de la màquina enregistradora. Hi ha un solo de guitarra molt bo, primer més destacat i després amb el potent acompanyament del grup.

Vídeo 7

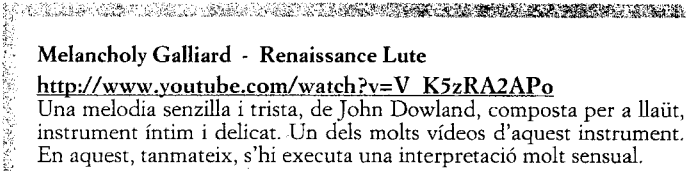

Greensleeves on a student renaissance lute

<http://www.youtube.com/watch?v=JkHSxZrYYv4>

Un exemple de música instrumental renaixentista interpretat per un estudiant de llaut. Es pot sentir la melodia amb un acompanyament d'acords més rics que a l'edat mitjana. Si no es troba aquest vídeo, n'hi ha altres en què també apareix aquest instrument.

Vídeo 8

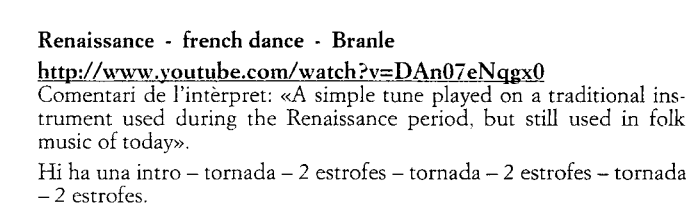

Melancholy Galliard - Renaissance Lute

http://www.youtube.com/watch?v=V_K5zRA2APo

Una melodia senzilla i trista, de John Dowland, composta per a llaut, instrument íntim i delicat. Un dels molts vídeos d'aquest instrument. En aquest, tanmateix, s'hi executa una interpretació molt sensual.

Vídeo 9

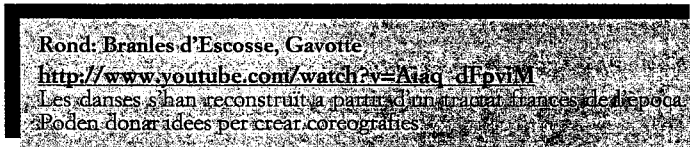
Renaissance - french dance - Branle

<http://www.youtube.com/watch?v=DAn07eNqgx0>

Comentari de l'interpret: «A simple tune played on a traditional instrument used during the Renaissance period, but still used in folk music of today».

Hi ha una intro – tornada – 2 estrofes – tornada – 2 estrofes – tornada – 2 estrofes.

Vídeo 10

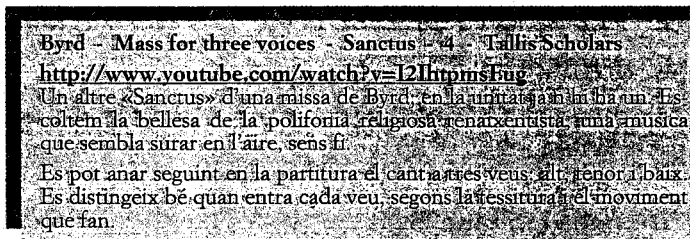

Rond: Branles d'Escosse, Gavotte

<http://www.youtube.com/watch?v=Aaag-dFpviM>

Les danses s'han reconstruït a partir d'un tractat francès de l'època. Poden donar idees per crear coreografies.

Vídeo 11

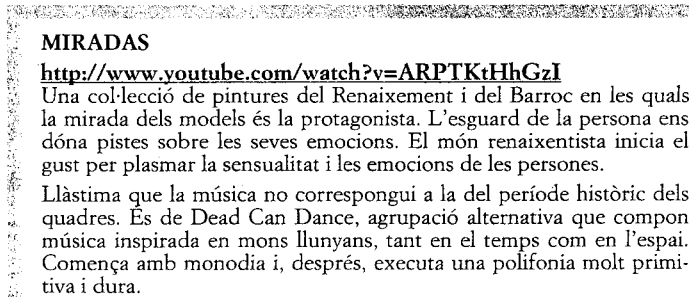
Byrd - Mass for three voices - Sanctus - 4 Tallis Scholars

<http://www.youtube.com/watch?v=I2IHrpsfug>

Un altre «Sanctus» d'una missa de Byrd; en la partitura s'hi inclou un «Es coltem la bellesa de la polifonia religiosa renaixentista; una música que sembla surar en l'aire, sense fi».

Es pot anar seguint en la partitura el cant a tres veus, alt, tenor i baix. Es distingeix bé quan entra cada veu, segons la tessitura i el moviment que fan.

Vídeo 12

MIRADAS

<http://www.youtube.com/watch?v=ARPTKtHhGzI>

Una col·lecció de pintures del Renaixement i del Barroc en les quals la mirada dels models és la protagonista. L'esguard de la persona ens dona pistes sobre les seves emocions. El món renaixentista inicia el gust per plasmar la sensualitat i les emocions de les persones.

Llàstima que la música no correspongui a la del període històric dels quadres. És de Dead Can Dance, agrupació alternativa que compon música inspirada en mons llunyans, tant en el temps com en l'espai. Comença amb monodia i, després, executa una polifonia molt primitiva i dura.

HISTÒRIA

El **Renaixement** comprèn els segles xv i xvi. Hi predomina la societat civil, que s'interessa per la **natura**, l'**ésser humà** i els descobriments. El poder està en mans de les petites corts i famílies burgeses molt influents. Es produeix la separació de l'Església en catòlics i protestants.

ART

S'inspira en Grècia i Roma, ideal d'**equilibri**, **bellesa** i **proporció**. Es valora molt l'art: pintura, escultura i arquitectura. Els grans estudis matemàtics afavoreixen una arquitectura molt avançada. Entre les classes dominants es considera un signe de **prestigi** la riquesa dels instruments que posseeixen i la qualitat dels compositors i intèrprets que treballen per a ells.

MÚSICA

- Triomf d'una **polifonia esplèndida**.
- Música lliure i expressiva.
- Gran **afició** per la música.
- Importància de la música vocal i també de la instrumental.
- Recopilacions de cançons i danses en **cançoners**.

Els intèrprets i els compositors

Bons llocs de treball a l'Església –capelles– i a les corts. Els músics estan contractats i viatgen amb els seus senyors, cosa que afavoreix el tracte i l'intercanvi de peces amb altres compositors.

Els instruments

Es toquen peces pròpiament instrumentals, o cantades de manera instrumental.

- Hi ha gran varietat d'instruments.
- Es formen famílies dels mateixos instruments, més aguts i més greus.
- No s'especifica quin instrument ha de tocar cada línia de la melodia.
- Hi ha conjunts de música alta, de so potent, formats per instruments de percussió i vent-metall. Per tocar a l'aire lliure.
- També hi ha conjunts de música baixa, de so suau, formats per instruments de corda i vent-fusta. Per tocar en interiors.

Gèneres i formes civils

Cançons en les llengües vernacles, que parlen de les emocions humanes.

- Homofòniques, de textura clara, melodia a la part superior i acompanyament senzill. Romanços i nadesles.
- Contrapuntístiques, de textures més complicades, amb la intenció que la música i el text expressin la mateixa emoció. Madrigal i *chanson*.

Gèneres i formes religioses

Música catòlica. Polifonia **contrapuntística** senzilla, amb la finalitat que destaqui el missatge del text, en llatí, i acompanyada de vegades per l'orgue.

Música protestant. Textures **homofòniques**, amb la melodia superior i les altres veus acompanyant. Cantades en llengües vernacles i basades en melodies populars. Corals.

EL BARROC: CONTRAST I EXTREMISME

El pintor **barroc** H. Rigaud va rebre l'encàrrec de pintar un retrat propagandístic del rei. Calia que hi destaqués la grandesa del monarca Lluís XIV, el Rei Sol, mostrant un rei segur, gloriós, poderós, ric, pletòric de salut... a través de la seva imatge, els decorats i els colors.

Com ho aconsegueix?

- Presenta un cos fort (cama musculada, malgrat que ja era vell) en actitud digna.
- En el decorat hi ha una columna que dóna idea de suport de tot un edifici, l'Estat, i teixits molt luxosos, que envolten el monarca: la fortalesa de l'exèrcit i la cort.

• Els colors que hi predominen són:

- el vermell: vida, acció, ardor, impulsivitat, poder, salut; el vermell de la paret és sempre l'emblema del poder;
- el blanc: el sense color, res abans que ell, el matí, la llum del dia, la responsabilitat, la bondat, la pureza, la justícia...;
- el blau: el color de la veritat, fred, cosa que el separa de la resta, hi posa distància, és allò que el diferencia de la resta dels mortals;
- l'or: la glòria, el poder diví.

(Extracte d'una anàlisi pictòrica, 2005)

A Europa, el pas de les petites corts renaixentistes a les grans i **esplendoroses monarquies** comporta un canvi en la concepció de l'art en general. Aquella música humana, expressiva i propera no serveix per a les grans cerimònies monàrquiques. La passió pel poder necessita un art que irradiï moviment, força i grandiositat; **músiques de circumstància** per celebrar victòries, esdeveniments reials i, en general, per glorificar el rei.

En l'Església també es perd la moderació. Déu és considerat com un rei a qui cal glorificar. La **música religiosa** ha de ser **grandiosa** per inspirar confiança als fidels que sofreixen epidèmies i pobresa.

► Situem-nos en... el Barroc (1600-1750)

Durant aquest període s'estabilitzen **grans monarquies** europees, que s'envolten de pompa, luxe i grandiositat.

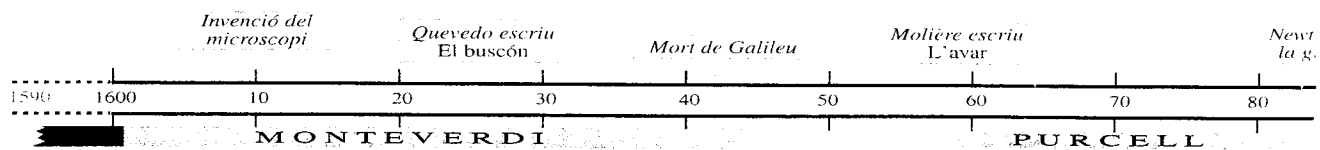
Es produeixen grans avenços en les ciències i les matemàtiques.

La població viu pobrament i és delmada per epidèmies de malalties encara incurables.

L'art

L'art barroc neix a Itàlia, si bé de seguida es difon per tot Europa. És un art decoratiu, sensual, tot moviment i contrast. El seu estil és molt **expressiu**, amb un gran sentit del **dramatisme**. Pot arribar a ser efectista i luxuriant a causa de la passió per la fantasia i l'**ornamentació**.

I la música?

La música barroca també és molt vistosa: **colorista, vital, plena de moviment** i d'efectes dinàmics. Presenta molts contrastos.

La profusa ornamentació que s'observa en les arts plàstiques té el paral·lelisme musical en unes línies melòdiques carregades de notes d'ornamentació, improvisades sovint pels mateixos intèrprets.

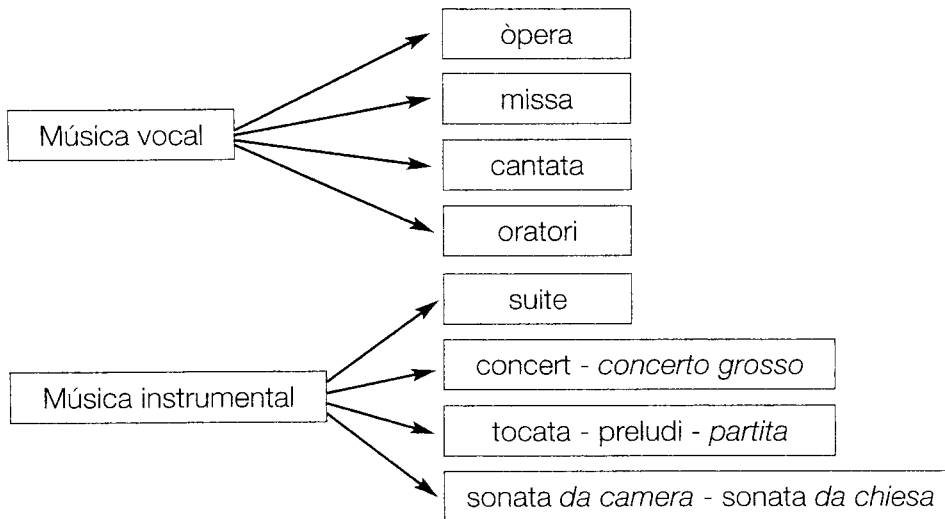
La música aporta magnificència i luxe a les corts europees, i sorgeixen grans compositors en tots els països d'Europa.

A Espanya hi ha escassetat de músics, però els reis borbònics contracten prestigiosos compositors i intèrprets italians –el compositor i clavecinista Scarlatti i el cantant Farinelli, o Boccherini més endavant– per tal de lluir-los en la cort.

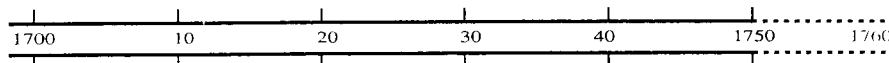
La imatge barroca de Déu correspon a la d'un rei poderós. En conseqüència, la **música religiosa** esdevé tan grandiosa, ornamentada, expressiva i sensual com la música civil.

El rei de França, Lluís XIV, el Rei Sol, caracteritzat durant una representació del ballet reial. La música va ser composta especialment per a ell pel compositor de la cort J. B. Lully.

Aparició del piano

ALDI
TELEMANN
BACH
HANDEL

► Música vocal

- **Religiosa:** triomfaven els oratoris, obres molt extenses que no s'escenificaven, però que eren compostes per il·lustrar passatges religiosos i per impressionar psicològicament els creients mostrant un Déu poderós i magnífic, tant com un rei. Hi havia cor, orquestra i solistes. Les cantates eren més reduïdes. També es componien misses.
- **Profana:** era la música civil. Es componien cançons i cantates no religioses, per a cercles reduïts d'aristòcrates, i òperes tant per als monarques i la cort com per ser representades en teatres.

Act. 1. Rei de reis

«Al·leluia». *El Messies*. G. F. HÄNDEL

Escolta aquest fragment de música religiosa; és un cor d'*El Messies*, de Händel, un dels oratoris més coneguts, que s'acostuma a cantar per Nadal.

... and He shall reign for ever and ever, Hallelujah!
King of Kings, and Lord of Lords,
and He shall reign for ever and ever, Hallelujah!

... i Ell regnarà pels segles dels segles, al·leluia!
Rei de Reis, Senyor de Senyors,
i Ell regnarà pels segles dels segles, al·leluia!

- Analitza'n alguns aspectes.
 - Tria els adjectius que defineixin millor el caràcter del fragment.
ÍNTIM RECOLLIT GRANDIÓS SERÈ VICTORIÓS
 - El fragment seleccionat s'inicia de forma fugada. Digues amb quin ordre entren les veus del cor.
SOPRANOS CONTRALTS TENORS BAIXOS
 - En els darrers compassos, la textura és:
CONTRAPUNT HOMOFONIA
- Mira i comenta els vídeos 1 i 2 dels que et proposem en l'apartat [Penjat a Internet](#).

Act. 2. Decoració d'una melodia acompanyada

La **polifonia renaixentista** resultava perfecta per cantar lloances a Déu, però dificultava molt la comprensió del text. La superposició contínua de veus creava polifonies divines, o molt divertides en la música civil, però que dificultaven la comprensió d'un text llarg i nou.

Ja en el Renaixement es va veure la importància de la comprensió del text, però va ser en el Barroc quan es va treballar amb aquesta nova forma de compondre: la **melodia acompanyada**. La línia melòdica horitzontal tornava a la paraula la seva claredat sense perdre l'expressivitat del cant.

- Observa les característiques de la melodia en la partitura.
- Segueix-la mentre la interpreta el professor o la professora amb un instrument.

Si dolce è'l tormento. C. MONTEVERDI

1. Si dol-ce_e'l tor-men-to che_in se-no mi sta ch'io vi-vo con-ten-to per cru-da bel-tà. Nel ciel di bel-lez-za s'ac-cre-schi fie-co-re que_il cor mi ra-pi. Se ne-ga pie-ta-te la cru-da bel-rez-za e man-chi pie-tà che sem-pre qual sco-glio al-l'on-de d'or-ta-te che l'al-ma_in-va-ghi Ben fia che do-len-te pen-ti-ta_e lan-go-glio mio fe-de sa-rà. guen-te so-spi-ri-mi_un di.

- Escolta aquesta cançó de Monteverdi, que és d'una senzillesa transparent. A partir de la segona estrofa, la cantant hi introdueix alguns ornaments. Assenyala en la partitura les síl·labes ornamentades.

Si dolce è'l tormento. C. MONTEVERDI

- Escolta una melodia acompanyada de la primera òpera reconeguda de la història, *Orfeo* de Monteverdi, d'ara fa 400 anys. Orfeu és un poeta cantor que baixa a l'infern amb la seva lira per rescatar de la mort la seva estimada. És el gran poder de l'art i de la **música** en particular.

«Vi ricorda boschi, o ombrosi». *Orfeo.* C. MONTEVERDI

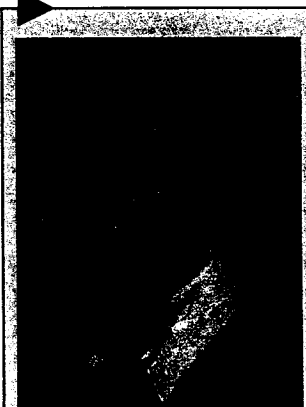

- Mira i comenta els vídeos 3 i 4 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

La **melodia acompanyada**, ben acompanyada, és un gran descobriment. Una sola línia melòdica porta tot el pes expressiu mentre que la resta de les veus s'han simplificat en acords d'acompanyament rics i adequats.

Cant d'Orfeu:

Jo sóc la música,
que amb dolços accents
sé tranquil·litzar el cor
torbat,
i de noble ira o d'amor
puc inflamar les ments
més gelades.

CLAUDIO MONTEVERDI (1567-1643). Compositor italià que va mostrar un gran interès per aconseguir una bona unió entre la música i el text. Monteverdi fou el compositor que va fer de pont entre el Renaixement i el Barroc. Va compondre madrigals, òperes i música religiosa.

Act. 3. Dramatisme i teatralitat

- Escolta una ària de l'òpera *King Arthur*, en què el Geni del fred –un baix– contesta a Cupido, divinitat de l'amor.

La infantesa de l'òpera, com la de l'home, s'alimenta de relats fantàstics. L'òpera barroca i la mitologia constitueixen la parella perfecta. Déus i personatges mitològics són tractats amb molts excessos i exageracions dramàtiques per a gaudi d'una aristocràcia envoltada de luxe i de poder.

«Ària del Geni del fred». *King Arthur*. H. PURCELL

What power are you, who from below
has'nt made me rise unwillingly and slow
from beds of everlasting snow?
See'st you not how stiff and wondrous old
far unfit to bear the bitter cold,
I can scarcely move or draw my breath?
Let me, let me freeze again to death.

¿Quina força ets tu, que m'obligues
a alçar-me, de mala gana i lentament,
del llit de les neus eternes?
¿No veus que, inert i vençut pels anys,
no puc suportar el fred gelat,
gairebé no em puc bellugar ni exhalar l'alè?
Vés-te'n, deixa que em congeli de fred fins a morir.

- Tant Vivaldi en el concert «L'hivern» –que apareix posteriorment– com Purcell *pin-ten* el fred musicalment. Analitza com ho fan tots dos compositors.
- Mira i comenta els vídeos 5, 6, 7 i 8 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Act. 4. El tractament del text

Llegeix aquest text. Correspon a la part de la missa titulada *Gloria*.

Gloria in excelsis Deo
et in terra pax hominibus
bonae voluntatis.

Glòria a Déu a dalt del cel
i a la terra pau als homes
de bona voluntat.

- Si fossis compositor o compositora i haguessis de musicar aquest text, què faries per potenciar-ne el significat? Anota les teves idees.

Concepte que s'ha de reflectir musicalment: contrast CEL/TERRA		
	CEL → glòria	TERRA → pau
caràcter:	ampul·lós	plàcid
matís:		
moviment:		
instrumentació:		
línia melòdica:		
textura:		

- Ara escolta la música que va compondre Bach per a aquest text.
 - Quin tipus de contrastos perceps en el canvi de frase?
 - Compara les teves idees amb les que aplica Bach. ¿Has coincidit en algun detall amb el compositor?

«Gloria». *Missa en Si menor*. J. S. BACH

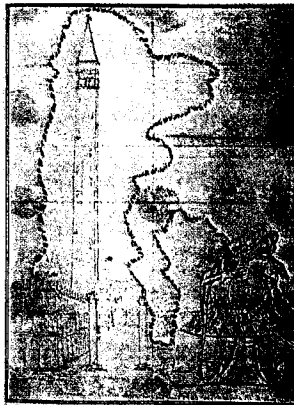
- Fes-ne una anàlisi més completa.

► Virtuositisme vocal i instrumental

Alguns intèrprets deixen el públic bocabadat per la velocitat amb què executen un solo, o per la perfecció amb què toquen un fragment de gran complexitat.

Un **virtuós** és un cantant o instrumentista d'una habilitat tècnica excepcional. Les seves interpretacions són brillants i espectaculars, i desperten gran admiració. De vegades, hi ha compositors que escriuen obres expressament per a aquestes persones.

Vet aquí un fenomen que aparegué per primera vegada en el Barroc: la preferència per allò que resulta brillant i excepcional, sumada a la professionalització de la música, fomenta el lluïment dels intèrprets, als quals els agrada exhibir el seu domini de la tècnica i sorprendre l'oïdor amb filigranes interpretatives.

Cal puntualitzar que, per ser un bon músic, no n'hi ha prou de posseir una gran habilitat tècnica; també és important saber commoure i emocionar. Amb tot, la fascinació pel virtuosisme interpretatiu en ell mateix és present en èpoques i estils musicals distants entre si.

◀ Caricatura del cantant castrat A. M. Bernacchi feta per Zanetti. El seu cant virtuós és representat per les sèries de notes que s'eleven per damunt del campanile de Venècia.

Act. 5. La fascinació del virtuosisme

Escolta i compara aquests exemples de virtuosisme procedents de dues èpoques i estils diferents:

Partita núm. 3 per a violí sol. J. S. BACH

Solo de guitarra

- Mira i comenta els vídeos 9, 10 i 11 dels que et proposem en l'apartat [Penjat a Internet](#).

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685-1750). Compositor i organista alemany, descendent d'una extensa família de músics. Alguns dels seus fills –en va tenir vint– també van ser bons compositors. Bach sempre va posar una gran cura en l'educació musical de la seva família: una vegada va escriure que la seva família donava per formar un conjunt vocal i instrumental.

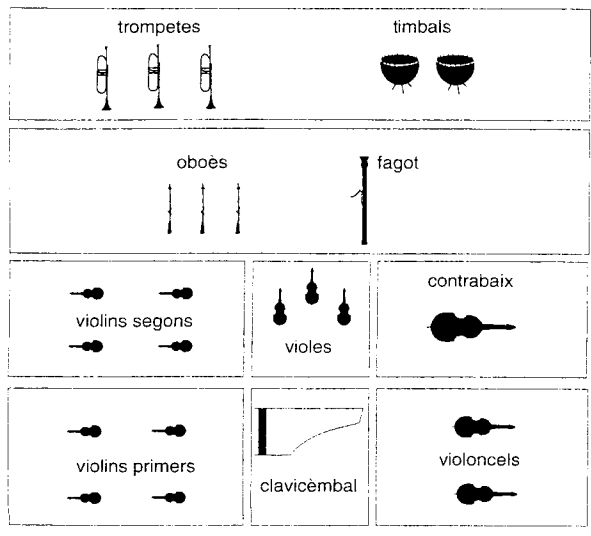
Després d'haver treballat en diverses corts alemanyes, Bach va ocupar el càrrec de director de música de la ciutat de Leipzig. Les obligacions inherents al càrrec consistien a compondre música per a les celebracions religioses de les dues esglésies més importants de la ciutat i ensenyar música als alumnes de l'escola de Sant Tomàs.

Durant la seva vida, Bach fou més admirat com a organista que com a compositor. Els seus contemporanis, pendents de les darreres modes musicals, no van saber veure la gran vàlua de les seves composicions. La música de Bach va començar a brillar després de la seva mort. La seva obra és reconeguda per músics de diferents èpoques i tendències com la representació del millor que pot donar l'art de la música.

Bach no va compondre per a piano perquè no en tenia cap a mà. Però la seva música és versàtil i val per a tot: per a clavicembal, orgue i piano. Si hagués tingut guitarres elèctriques, hauria escrit fins i tot per a elles.

(Entrevista a Olli Mustonen, pianista.
El País, 6 febrer 2002)

► El triomf de la música instrumental

Durant el Barroc es produeix una eclosió de la música instrumental, que desenvolupa unes formes pròpies, diferents de la música vocal. Els instruments s'emancipen i s'alliberen del seu paper anterior d'acompanyants de la veu.

- La **música instrumental** assoleix per primera vegada tanta **importància** com la música vocal. Sorgeixen **noves formes** instrumentals que exploten les possibilitats tècniques i tímbriques dels instruments.
- L'**orquestra** es configura com un conjunt estructurat d'instruments organitzats per famílies. L'orquestra barroca, comparada amb una orquestra actual, és reduïda i de composició variable, per bé que ja inclou les seccions de corda, vent-fusta, vent-metall i percussió.

- Es valora per primera vegada la importància del timbre en l'efecte final d'una obra. Als compositors, ja no els és igual quin instrument interpretarà la seva composició i, per tant, detallen clarament la **instrumentació en la partitura**.
- Els **intèrprets s'especialitzen** en un instrument concret, ja que el llenguatge musical es complica respecte al del Renaixement.
- Els instruments són d'una **gran perfecció**, per bé que presenten algunes diferències quant a les versions actuals. El **violí** es consolida com l'instrument solista preferit.

Els millors violins es fabriquen a Itàlia, on viu el gran constructor A. Stradivari; els famosos *stradivarius* encara es valoren com els millors del món.

- Els **teclats** –clavicèmbal i orgue– tenen un paper fonamental. Duen a terme dues funcions:
 - Com a **suport** o base en un conjunt (baix continu).
 - Com a **solistes** de lluïment.

El seu impacte [el de Bach] en la generació següent va resultar immens: «Bach és el pare; nosaltres, els fills; els que fem alguna cosa digna ho hem après d'ell, i qui no vulgui admetre-ho és un brivall». Vet aquí les paraules de **Mozart**, tan poc aficionat a l'adulació.

H. OTTAWAY, «La il·lustració i la revolució».

A: *Història general de la música*

Act. 6. Música per a orgue

Escolta l'inici de la *Tocata*, primer tal com el concebé Bach i, després, en una versió també instrumental.

Tocata i fuga en Re menor. J. S. BACH

- Mira i comenta els vídeos 12, 13, 14, 15 i 16 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

El concert

El **concert** és una de les formes instrumentals més característiques del Barroc. Tanmateix no desapareix amb el canvi de gustos, sinó que es manté perfectament viu com a forma musical fins als nostres dies, com passarà amb una altra invenció barroca: l'òpera.

Un concert consta de **diferents moviments contrastats** –tres o quatre– on s'oposa un instrument –o un petit grup– a l'orquestra sencera. El contrast que es produeix posa fi a l'homogeneïtat renaixentista. Aquest tipus de composició ofereix molt de joc: permet demostrar les capacitats tècniques dels instruments i, a més, els diàlegs i contrastos entre instruments aporten a les obres una gran vistositat i expressivitat.

Act. 7. El concert: contrastos i oposicions

Les quatre estacions són, possiblement, els quatre concerts barrocs més famosos.

- Aconsegueix un enregistrament del quart concert de la sèrie, «L'hivern», per escoltar-lo i analitzar-lo a classe.
- Escolta'n el primer i el segon moviments.
- Observa les partitures de les pàgines següents. Corresponen a l'inici del primer i del segon moviments. Comenta:
 - De quina mena d'agrupació musical es tracta.
 - Qui és el solista.
 - Quina és la indicació del moviment.
 - Com és l'entrada.
 - El tipus de textura emprada.
 - Les indicacions descriptives que van apareixent.
 - La relació existent entre cadascuna de les descripcions de Vivaldi en la partitura i l'escriptura musical.
- Torna a escoltar l'audició i segueix-la en la partitura. Fixa't en:
 - El contrast *tutti*/solo del primer moviment.
 - La melodia acompanyada del segon.
 - El contrast ràpid/lent.
 - El contrast de caràcter entre tots dos moviments.
 - El virtuosisme del solista.
 - El ritme mecànic.
 - Els recursos descriptius.
- Mira i comenta els vídeos 17 i 18 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Paisatge hivernal.

«L'hivern». Primer moviment. A. VIVALDI

Ajagut tremolar entre negres freds
Allegro non molto

1

tr tr tr tr (sim.)

p

Violí principal

Violí I

Violí II

Violes

Baixos

p

sim. sempre

6

Vi. princ.

Vi. I

Vi. II

Vies

B.

HORRIBLE VENT
Amb el sever alè de l'horrible vent

11

Vi. princ.

Vi. I

Vi. II

Vies

B.

13

VI. princ.

VI. I

VI. II

Vies

B.

15

VI. princ.

VI. I

VI. II

Vies

B.

17

VI. princ.

VI. I

VI. II

Vies

B.

CÓRRER I PICAR DE PEUS PEL FRED
Córrer picant amb els peus a cada instant

19

Vt. princ.
Vi. I
Vi. II
Vles
B.

23

Vt. princ.
Vi. I
Vi. II
Vles
B.

I per afegiment, un bon petar de dents

24

Vi. princ.
Vi. I
Vi. II
Vles
B.

«L'hivern». Segon moviment. A. VIVALDI

Passar els dies al costat del foc, quiets i contents mentre la pluja, a fora, amara els altres.

1 *Largo*

Violi principal

LA PLUJA
pizz.
f

Violi I
pizz.
f

Violi II
pizz.
f

Violes
pp

Baixos
p

4

Vi. princ.

Vi. I

Vi. II

Vies

B.

7

Vi. princ.

Vi. I

Vi. II

Vies

B.

► Com es pot reconèixer la música barroca?

1. **Contrast, contrast, contrast...** és la característica més inequívoca, la que permet que la reconeguem immediatament. Per exemple:

CONTRAST	– de moviments	ràpid/lent
	– de matisos	fort/suau
	– de caràcter	lluminós/tenebrós - enèrgic/calmat
	– rítmic	compàs ternari/compàs binari - valors llargs/valors curts
	– tímbric	oboè/violí - fustes/metalls
	– de plans sonors	solista/ <i>tutti</i> - petit grup/ <i>tutti</i>

2. El **ritme** és **mecànic**. Amb la seva pulsació regular, accentuació ordenada i patrons rítmics repetitius, la música barroca desprèn una gran energia rítmica. Sembla dotada d'un motor interior que la porta sempre cap endavant, tant en els moviments ràpids com en els lents.
3. Les **melodies** dibuixen línies **llargues** i **fluides**. I atès que, a més, acostumen a ornamentar-se, fan la sensació de ser un fil sense fi que s'embolica sobre ell mateix.
4. **Tractament de dinàmiques per terrasses**, a l'estil d'un eco.
5. Sorgeix una nova **textura**, la **melodia acompanyada**. Aquest recurs tindrà un èxit enorme, ja que suposa una simplificació que facilita l'expressió emotiva i una major claredat del text pel que fa a la música vocal, o de la línia melòdica en la instrumental. Aquesta nova textura conviu amb la **textura contrapuntística**, molt apreciada també pels músics.
6. En **harmonia** es fa un ús pictòric de les **dissonàncies** i els semitons, utilitzats per expressar dolor o desconsol.
7. En el pla **tímbric**, cal recordar que neix l'**orquestra** i es fixen les famílies instrumentals. En les composicions es busca l'oposició tímbrica, els diàlegs entre instruments.
8. Proliferen les **formes**. Neixen formes pensades expressament per a les possibilitats dels instruments i l'orquestra: **concerts**, tocatas, suites, sonates. També neixen noves formes vocals, entre les quals, l'**òpera**.
9. Estil de **caràcter** vital i sensual: les oposicions constants entre contraris imprimeixen **dinamisme**, **dramatisme** i **espectacularitat** a la música barroca.

En la música vocal barroca, s'accentua la unió entre la música i el text, i això augmenta l'expressivitat dramàtica.

Act. 8. Contrastos

Escolta el següent fragment d'una suite i descriu quina mena de contrastos hi apareixen:

- Torna a llegir les característiques de la música barroca. A més del contrast, quines altres característiques es detecten clarament en aquesta audició?

«Air/Loure». *Suite a 8*. G. PH. TELEMANN

Penjat a Internet

Vídeos 1 i 2

Handel - Messiah - Hallelujah

<http://www.youtube.com/watch?v=nnHksDFHTQI>

Hi ha molts vídeos d'al·leluies; s'ha de buscar el que conté la partitura. És interessant, perquè es pot escoltar i seguir en la partitura que es mostra per pantalles.

Handel's Hallelujah Chorus

<http://www.youtube.com/watch?v=md-ws6knYkE>

Aquest altre al·leluia ens mostra també la versió original, però en un país asiàtic. És un concert festiu a l'aire lliure. La lletra del cor hi surt substituïda. En llegir-la ens adonem que s'hi considera Déu com un ésser tan poderós com el rei!

Vídeos 3 i 4

Monteverdi - L'Orfeo - Savall

<http://www.youtube.com/watch?v=yxBT1pfVAKO>

Entrada de l'òpera amb el tema tocat per metalls i percussió fins que el director comença a dirigir l'orquestra. La repetició la duu a terme la corda. Torna el tema interpretat per metalls i percussió...

Enllaça amb un tema orquestral a càrrec de la corda fins que entra la veu acompanyada del clavicèmbal, que comença a explicar la història d'Orfeu. Instrumental - vocal - instrumental - vocal - instrumental.

Monteverdi - L'Orfeo - Savall - Vi recorda, o boschi ombrosi

<http://www.youtube.com/watch?v=bU681o8BIZs>

S'entén bé el cant acompanyat d'un lleu acompanyament instrumental.

Vídeos 5 i 6

Klaus Nomi - The Cold Song (live)

<http://www.youtube.com/watch?v=3hGpisquqw>

Klaus Nomi és un cantant a qui, ja de jove, agradava l'òpera i el maquillatge teatral, la ciència ficció i la literatura *cyberpunk*. Fou descobert i promogut per David Bowie, el qual el veié cantar en espectacles de *drag queen*. Bowie va quedar impressionat de la seva veu i de la seva imatge de maniquí intergalàctic. Aquesta és la imatge que presenta en una de les seves interpretacions més famoses, *Aria del Gem del fied*, de Purcell.

Giustino - Kowalski

<http://www.youtube.com/watch?v=rZG1m2vDDE>

Una bellíssima escena d'òpera barroca de Handel. L'interpret de la veu de contralt és, a més, un dels millors del món. Ens presenta una cançons escena amb dues veus molt divertides.

Vídeos 7 i 8

Lascia chiò pianga

<http://www.youtube.com/watch?v=uuIZ2PouE5I>

La pel·lícula *Farinelli* recrea la vida d'un cantant castrat, la tragèdia i insatisfacció que aquesta situació li comporta, però també l'èxit. En aquesta escena apareix el protagonista mostrant la seva gran capacitat per jugar amb la veu. També es pot veure perfectament la gran quantitat d'ornaments presents en el teatre, a l'escenari, en la roba dels espectadors. L'ambientació és perfecta, fidel a la moda recarregada del Barroc.

Hi apareixen dos personatges més: el germà, un músic mediocre que viu dels èxits del protagonista i que és el responsable d'haver-lo castrat a fi que pogués desenvolupar totes les possibilitats de la seva veu prodigiosa i la figura del compositor d'òperes i d'oratoris G. F. Handel, el qual, malgrat ser famós, es va quedar sense públic el dia que cantava Farinelli en un altre teatre.

La cançó *Lascia chiò pianga* és una magnífica aria que podria interpretar perquè l'hem inclosa en el «L'aller d'interpretació».

Farinelli

http://www.youtube.com/watch?v=A8t_WySo414

Aquest altre fragment ens mostra els artificis de l'escenari, propis del Barroc, que són capaços de recrear un amar amb ones en moviment. També s'hi aprecia el luxe i la riquesa que podien arribar a acumular els grans figures del cant. El fragment que segueix a la interpretació vocal és una conversa profunda entre els germans. El cantant fa una crítica de la música superficial i poc emotiva del seu germà.

Vídeos 9, 10 i 11

Bach Solo Violin (Partita N.º 3 in E major, BWV1006)

<http://www.youtube.com/watch?v=SMe0RshK5IA&mode=related&search=>

Bach - Partita N.º 3, for solo violin (Preludio, Loure)

<http://www.youtube.com/watch?v=FAwt4sKZAE8&mode=related&search=>

Dos exemples fantàstics de fins on pot arribar la capacitat virtuositica d'uns nens tocant Bach. En el primer, la intèrpret és una nena oriental i, en l'altre, un nen occidental. Els enregistraments no tenen gaire resolució, però són commovedors.

Bobby McFerrin - Bach - Partita 3 - violini

<http://www.youtube.com/watch?v=7vNB5d8cU1Y>

El genial cantant americà ens fa una versió vocal fantàstica a partir de l'inici del tema del preludi de la *partita*.

Vídeos 12, 13, 14, 15 i 16

J. S. Bach - Toccata e Fuga BWV 565 - Karl Richter

http://www.youtube.com/watch?v=Zd_oIFv1mxM

L'organista és un dels més prestigiosos. En el vídeo s'aprecia la disposició dels teclats de l'orgue, el sistema de registres i les teclades que es toquen amb els peus i executen els greus. És un orgue barroc d'una església barroca.

J. S. Bach - Toccata & Fugue in Dm (by Class X)

<http://www.youtube.com/watch?v=iGBrdLnpzMY>

Els membres d'aquest grup de rock canadenc diuen: «A alguns puristes els podrien xocar les nostres interpretacions i arranjaments al so modern, però ¿no pot ser aquesta la manera de fer descobrir la música clàssica a una nova generació?». És una versió sorprenent per la gran elaboració dels arranjaments. És creativa i ben interpretada.

Guitar Solo (Toccata)

http://www.youtube.com/watch?v=4s_uJhooLOE

Vídeo domèstic, gravat a contrallum, en què un noi toca la peça amb la seva guitarra elèctrica. S'hi aprecien els diversos registres sonors del pedal, com la distorsió.

Tocata y fuga bass solo

<http://www.youtube.com/watch?v=4paqt7kd7EE>

Vídeo domèstic d'un noi que toca el baix elèctric. Un cop més, es pot apreciar la gran atracció que crea aquesta obra de Bach.

Tocata and Fugue in D minor

http://www.youtube.com/watch?v=ipzR9bhei_o&mode=related&search=

Curiosa representació amb línies animades de les textures de l'obra. És un excel·lent musicograma animat.

Vídeos 17 i 18

Mutter/Karajan - Vivaldi_Winter_Mov1

<http://www.youtube.com/watch?v=GDRoDercCNA&mode=related&search=>

Mutter/Karajan - Vivaldi_Winter_Mov2

<http://www.youtube.com/watch?v=JXA23PH5zhc&mode=related&search=>
Sense comentaris, dos dels grans de la música del segle XX tocant Vivaldi... Paga la pena.

Vídeos 19, 20 i 21

El Barroc a França

Tous Les Matins du Monde - Improvisation sur les Folies

<http://www.youtube.com/watch?v=MoXrMOsnRV0&NR=1>

La viola de gamba és un instrument utilitzat en el Renaixement, però amb una forta presència en el Barroc. En aquest període és força habitual improvisar amb un instrument solista.

Lully. Atys. Dança dos Sonhos (Dream's dance)

<http://www.youtube.com/watch?v=KeluEpGD0DU>

Lully. Atys. Dança dos Zéfiros (Zephyrs dance)

<http://www.youtube.com/watch?v=r1knwM0p1g&mode=related&search=>

En les òperes barroques, hi havia moltes escenes de dansa.

Lully, l'autor d'aquesta òpera, era el músic de la cort del rei Lluís XIV i representava les seves òperes en el teatre d'òpera que el rei va fer construir en el seu palau de Versalles.

HISTÒRIA

El **Barroc** comprèn el segle XVII i la primera meitat del XVIII. És l'època de les grans monarquies envoltades de luxe. Es produeixen importants avenços en les ciències i les matemàtiques.

ART

Les línies rectes es converteixen en línies **corbes** i guanyen moviment. L'estil és molt expressiu i dramàtic. Tot està molt ornamentat com a símbol de riquesa i ampul·lositat.

MÚSICA

Les corts i l'Església necessiten ostentació; per tant, la música ha de ser **grandiosa**, ornamentada, **expressiva** i sensual.

- És molt vital, plena de moviments i amb els efectes dramàtics dels **contrastos** entre tots els elements de la música.
- Són molt característics el **ritme mecànic** de pulsació marcada i els ritmes repetitius.
- Les **línies melòdiques** són llargues i molt ornamentades.
- Es compon molta **música de circumstància** per a actes reials concrets.

Els instruments

Encara que la música vocal és molt important, és el moment de la música instrumental.

- Neix l'**orquestra** com a conjunt estructurat.
- Es detalla la instrumentació en la partitura.
- Els intèrprets s'especialitzen.
- Els instruments es perfeccionen.
- Els **teclats** –orgue i clavicèmbal– assoleixen un gran protagonisme.

Els intèrprets i els compositors

Tant en la música vocal com en la instrumental, els intèrprets llueixen el seu virtuosisme; la seva habilitat fascina el públic. Per aconseguir interpretacions tan perfectes, han de posseir grans qualitats i estudiar molt; han de ser intèrprets professionals.

Els compositors, tant si són **mestres de capella** com **músics de la cort**, estan contractats i cobren un salari. Els grans compositors d'aquesta època són Vivaldi, Bach i Händel.

Gèneres i formes

En la **música instrumental** apareixen:

- Formes per a pocs intèrprets: per a un solista, duos, trios...
- **Suites**: col·leccions de danses (tocades a manera de concert).
- El **concert**, gran descobriment d'aquesta època, en què s'oposa un instrument –o un petit grup d'instruments– a tota l'orquestra, amb la qual cosa es crea un gran contrast i permet el lluïment del solista.

En la **música vocal** destaquen:

- Les **òperes**, obres de teatre cantades –en aquesta època, amb arguments mitològics.
- Els **oratoris**, grans composicions per a les grans celebracions religioses: naixement i mort de Crist. Comporten la introducció de l'orquestra en una església, a més de l'efecte espectacular que ofereixen.

6

CLASSICISME: BELLESA I EQUILIBRI

L'aristocràcia perd força! La raó al poder!

Aquest podria ser el lema d'aquesta pintura representativa del **classicisme**; no és cap rei, no és cap comte, és... un científic! El pintor Jacques-Louis David retrata, l'any 1781, el matrimoni Lavoisier, un químic prestigiós i la seva muller.

L'**elegància**

à present pertot: en la decoració, en la roba, en la posició dels protagonistes... Les parets són llises, sense grans decora-

cions, amb unes columnes falses que recorden l'art clàssic de Grècia. El mobiliari és escàs, però de qualitat; en una cadira, la carpeta que atesora el coneixement acumulat del científic, i l'abric, que ens fa palesa la seva previsió. A la taula, uns instruments de laboratori que semblen col·locats a tall de riques escultures o com a peces d'una natura morta: la bellesa abans que l'expressivitat. La dona, elegant; el marit, guapo i amorós, mirant-se-la amb gest d'admiració, respecte i amor. L'ideal de la **felicitat equilibrada**, sense passió, sense excessos.

En el neoclassicisme, classicisme en música, es valora la naturalitat i la senzillesa. Res no ha de suposar cap esforç, tot ha de semblar fàcil. La música sona com si s'hagués compost ella mateixa per art de màgia! Costa d'endevinar el caràcter del compositor que hi ha al darrere.

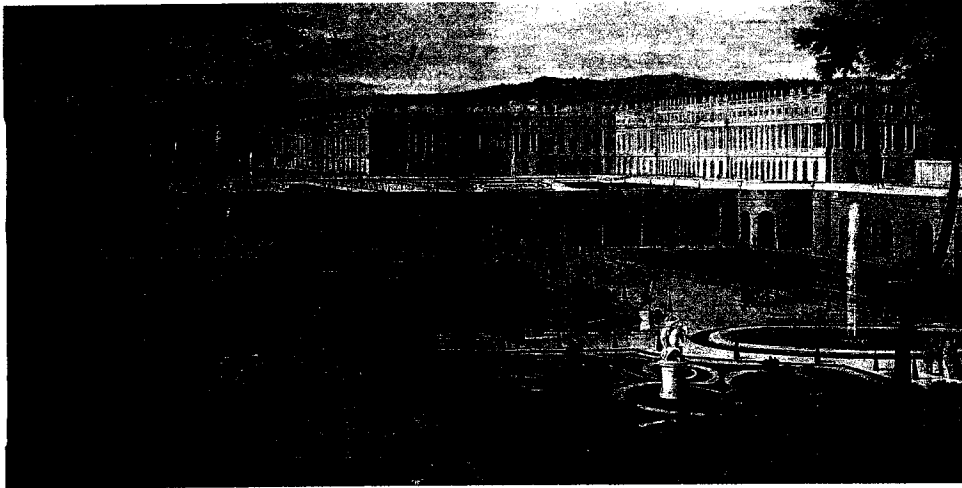
(Extracte d'una anàlisi pictòrica, 2006)

En el classicisme, els extremismes i els dramatismes es consideren fora de lloc, passats de moda. Gràcies a uns ideals més **racionals**, s'inicia un curt període on torna a regnar, com passava en el Renaixement, el plaer subtil de la **simplicitat**, l'**equilibri** i la **proporció**.

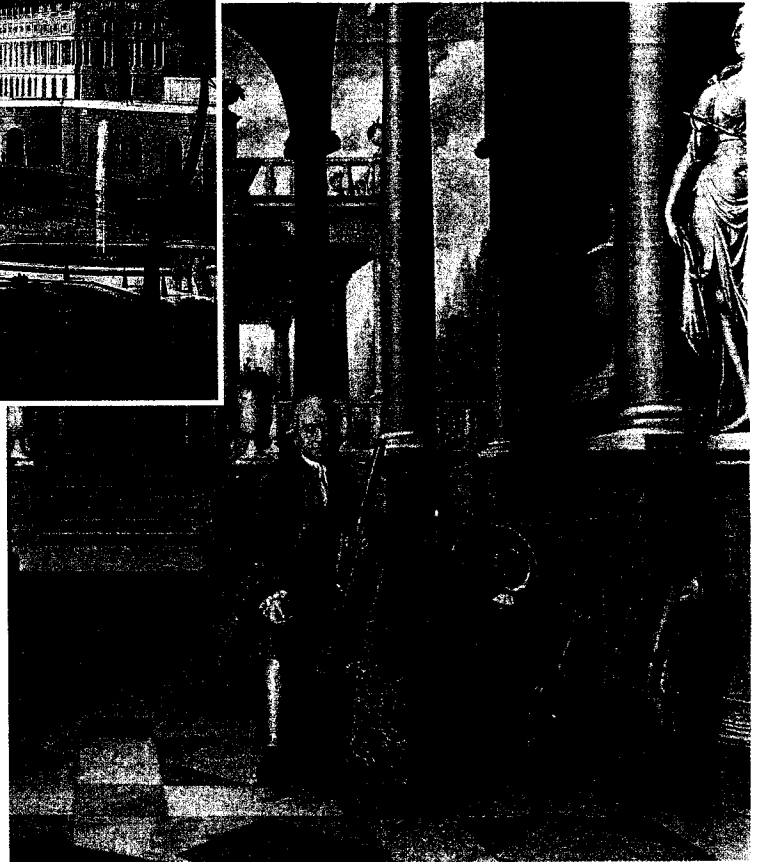
► Situem-nos en... el classicisme

Les grans monarquies europees exercien un poder absolut, que és qüestionat per primera vegada arran de la **Revolució Francesa** de 1789. Un gran moviment cultural i progressista –la Il·lustració– promou l'ideal d'**igualtat** i de **benestar** per a tothom a través de l'**educació** i el **coneixement**. Les actituds es regeixen per la raó i el sentit comú. El gust pel saber es tradueix en un gran desenvolupament de la investigació i la ciència.

L'art

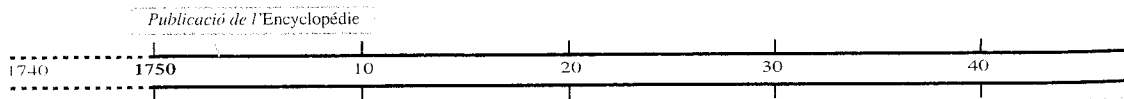

Equilibri geomètric dels jardins de Versalles.

El fagotista F. Reiner,
P. J. Horemans, 1774.

L'art d'aquest període rep la denominació de **neoclàssic** perquè s'inspira en els ideals de la cultura clàssica de Grècia i Roma. En l'art neoclàssic, com en la cultura clàssica, la **raó** i la **intel·ligència** brillen al servei de la **bellesa** i de l'**equilibri**.

I la música?

Durant el classicisme impera la idea generalitzada que la música és un **entreteniment** innocent que serveix per fer la vida més agradable. És a dir, que la moderació, l'**ordre** i el **bon gust** presideixen la música clàssica.

El resultat és una música **elegant, enginyosa**, que busca la bellesa en la simplicitat, la proporció i l'equilibri. És expressiva, però sense perdre mai les formes; en el classicisme es té un gran **respecte per les formes**.

Ben al contrari que el **rock**, la música **passional i extrema**, el **pop**, segueix els passos de la moda clàssica; és una música **simple, elegant, ordenada, proporcionada**, que expressa emocions sense dramatisme.

La música és un luxe innocent gens indispensable, d'altra banda, per a la nostra existència, per bé que ens produeix plaer.

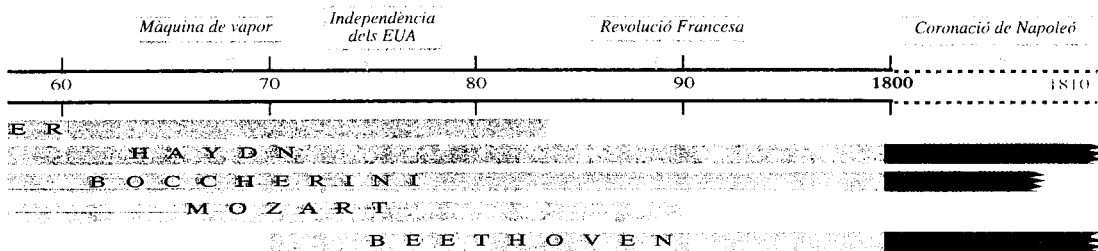
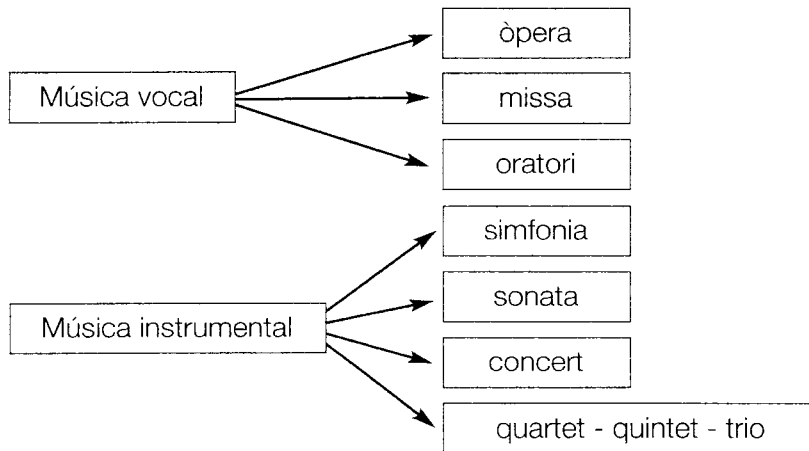
(Ch. Burney, autor de la primera història de la música, s'expressava així l'any 1776.)

La música és un bell joc de sensacions.

E. KANT (filòsof)

Dinem cap a les dotze, malauradament una mica massa d'hora per a mi. Els comensals som dos ajudants de cambra [...], el pastisser, els dos cuiners i... la meva insignificant persona. Els dos ajudants de cambra s'asseuen a la capçalera de la taula, i jo tinc si més no l'honor que em considerin per damunt dels cuiners...

(Carta de W. A. Mozart al seu pare)

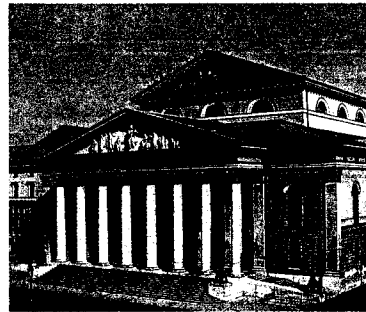

► El món clàssic

Contemplar o escoltar obres d'art clàssiques equilibra les emocions, transmet benestar i tranquil·litat, asserena els ànims i ajuda a ordenar les idees.

Act. 1. Barroc o clàssic

Quina d'aquestes dues façanes és barroca, i quina és clàssica? Argumenta la resposta.

Act. 2. L'ideal clàssic

Escolta l'audició; és una obra de sonoritat i caràcter equilibrat.

«Tema amb variacions». *Quintet*. L. BOCCHERINI

- El fragment que has escoltat és un «tema amb variacions».
- Familiaritza't amb la melodia del tema. Després escolta novament l'audició i taral·leja suauement la melodia sobre les dues variacions.

TEMA	VARIACIONS	
A	A1	A2

«Tema amb variacions». *Quintet*. L. BOCCHERINI

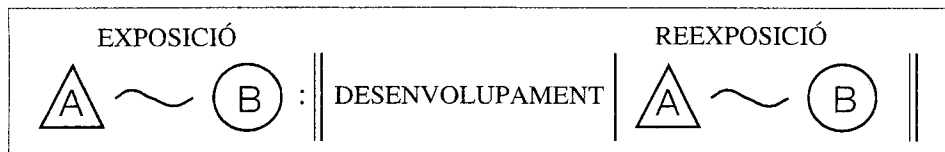
Andantino
mp

- Fes-ne una anàlisi per escrit. Completa-la amb dades sobre la figura del compositor Luigi Boccherini.
- Mira i comenta el vídeo 1 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

► La forma sonata i la seva importància

La paraula *sonata* designa dos conceptes diferents, si bé relacionats:

La **sonata com a forma** es refereix a una forma especial d'estructurar i desenvolupar els temes musicals en el primer moviment d'una composició.

Aquesta fórmula ofereix tantes possibilitats que s'aplica en el primer moviment de diverses combinacions instrumentals, que reben diferents noms segons la instrumentació elegida pel compositor.

La **sonata com a composició** és la peça per a un o dos instruments, que consta de tres o quatre moviments, el primer dels quals té forma sonata.

Act. 3. Discriminació auditiva

Indica amb quin ordre apareixen en l'audició les formes instrumentals següents. Justifica la resposta.

Grans formes, ¿qui és qui?

SONATA

QUARTET

SIMFONIA

CONCERT

La **forma sonata** és la primera forma musical en què es dona una interacció entre temes musicals de diversa personalitat. En les composicions anteriors s'exposava un tema rere l'altre, en seccions contigües, però tancades: cadascun en la seva habitació, per dir-ho d'alguna manera. La sonata es basa en un principi diferent: el **desenvolupament**.

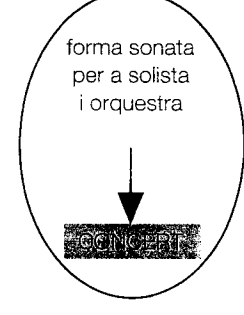
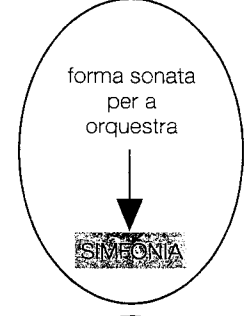
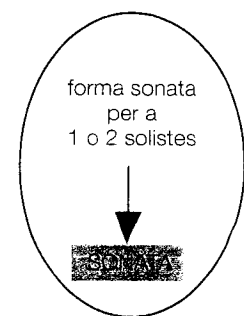
Forma del primer moviment:

- En l'**exposició** es presenten dues idees musicals bàsiques, enllaçades una darrere l'altra.
- A partir d'aquest material inicial, en la secció denominada **desenvolupament**, el compositor relaciona els temes, explorant-ne les possibilitats i conduint-los a moments de gran tensió.
- Aquesta secció porta a la **reexposició**. Aquí apareixen novament els dos temes de l'exposició, amb petites transformacions.

Act. 4. Forma sonata

Segueix l'estructura del primer moviment, en aquesta sonata per a piano, amb l'ajuda del professor o professora. Identifica'n els dos temes i observa'n l'evolució.

«Allegro». *Sonata en Do Major*. W. A. MOZART

Aquesta estructura, com que té un marc flexible, permet als compositors expressar-se amb una més gran llibertat. La sonata és una forma dinàmica; la seva construcció és comparable a la d'una novel·la o una pel·lícula: els protagonistes — els temes musicals — es mouen, es relacionen, sofreixen tensions, evolucionen, per tal d'arribar amb el desenllaç a l'estabilitat, a l'esperat «final feliç».

Sonata en Do M. Primer moviment. W. A. MOZART

(A) EXPOSICIÓ

Allegro

5

8

11

(B) 14

17

20

23

24

25

26

DESENVOLUPAMENT

29

32

35

38

(A) REEXPOSICIÓ

41

45 *tr*

48

51

54

57 (B)

60 *tr*

62 *tr*

65

68

71

El pare de Mozart, Leopold; Wolfgang Amadeus, al piano; Nannerl, que tocava sovint al seu costat, i la mare, en el quadre. Aquesta no hi és perquè malauradament va morir mentre duïen a terme una gira de concerts a París.

■ Mira i comenta els vídeos 2, 3, 4, 5 i 6 dels que et proposem en l'apartat [Penjat a Internet](#).

Act. 5. Tema amb variacions d'un compositor clàssic

JOSEPH HAYDN (1732-1809). Compositor austríac d'estil clàssic, com W. A. Mozart. Va treballar tota la seva vida per a una família de nobles, els Esterházy, a les necessitats dels quals havia d'adaptar-se com un servent més.

El seu estil musical és d'una gran elegància i naturalitat, enginyós i amb pinzellades d'un irònic sentit de l'humor. Moltes de les seves melodies estan impregnades d'un caràcter popular, clar i pròxim: «El meu llenguatge l'entén tothom», deia Haydn. Va compondre nombroses obres instrumentals (quartets, sonates, simfonies) i vocals (oratoris, misses i alguna òpera).

Observa la partitura i contesta el qüestionari. Et servirà per familiaritzar-te amb el tema i poder gaudir dels canvis als quals Haydn el sotmet.

TEMA

a *Andante*

Violins I i II

b

Andante. *Simfonia sorpresa*. J. HAYDN

- Preguntes per treballar **abans** de l'audició del tema:
 - En quin moviment i tempo està escrit? Com i en quin punt s'indica en la partitura?
 - Amb quina intensitat han de tocar els músics al principi? Com ho indica en la partitura?
 - El compàs és binari, ternari o quaternari?
 - Quins instruments executen la melodia del tema?
 - Descriu la línia melòdica del primer i tercer pentagrames: tipus de moviment (ascendent i descendent), ús d'interval·ls i graus conjunts, repetició de notes...

■ Preguntes per treballar **després** de l'audició:

- Hi ha algun fragment que es repeteix. Dibuixa els signes de repetició en la partitura.
- En què creus que consisteix la «sorpresa» del títol? Indica en quin compàs està i descriu-la.
- Quin efecte musical produeixen els puntets col·locats al damunt i a sota d'algunes notes?

■ Escolta el moviment complet i segueix-lo amb l'ajuda de la descripció següent. Completa el text afegint-hi les paraules que hi falten:

Variació 1

The musical score for 'Variació 1' is written for Violin I, Violin II, and Piano. It is in 2/4 time. The Violin I part starts with a forte (*f*) dynamic, followed by a piano (*p*) section, and then several sforzando (*sfz*) accents. The Violin II part also starts with *f* and *p* dynamics. The Piano part features a prominent *sfz* dynamic. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

Variació 1. Comença amb una mena de diàleg: a la primera part de la frase sentim la melodia del tema i, a la segona, destaca com a resposta una decoració de semicorxeres per part dels _____, i que el _____ en segon pla.

Variació 2. Canvi a menor. S'inicia la frase amb un uníson *f* que és contestat delicadament a *p*. La (b) ofereix un gran contrast de caràcter amb la (a).

Variació 3. L'oboè executa el tema, però varia en el _____: les corxeres esdevenen _____. En repetir-se la (a), la melodia passa a la corda i queda en segon pla, perquè els instruments de _____ executen un contracant pel damunt.

Variació 4. De caràcter triomfal. El tema és interpretat pels instruments de _____. En la repetició hi ha un canvi de caràcter i la melodia també varia.

Palau d'Esterházy on Haydn va treballar molts anys.

► De l'òpera barroca a l'òpera clàssica

Recorda l'Ària del Geni del fred. Qui accepta que el Fred és un venerable senyor de barba blanca que sap cantar? És una fantasia barroca.

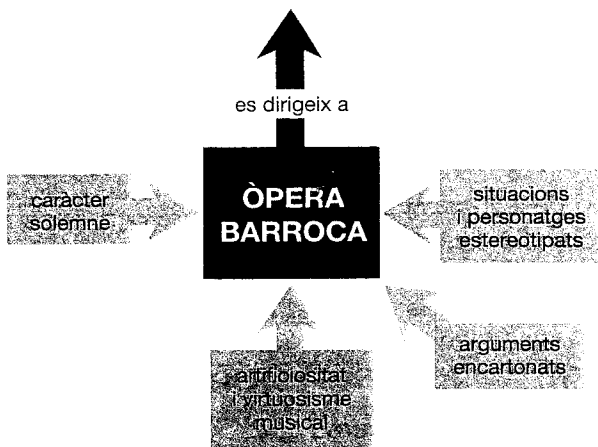
Mozart, d'una manera especial, sap conjugar amb intel·ligència els elements dramàtics i musicals en les seves òperes. Els seus personatges, caracteritzats amb gràcia i encert psicològic, són vius i tan reals que conserven intacte el seu poder de seducció malgrat el temps que ha passat des que van ser ideats.

Malgrat que l'òpera s'inventa en el Barroc, en el classicisme aconseguix una naturalitat que la fa més pròxima i accessible.

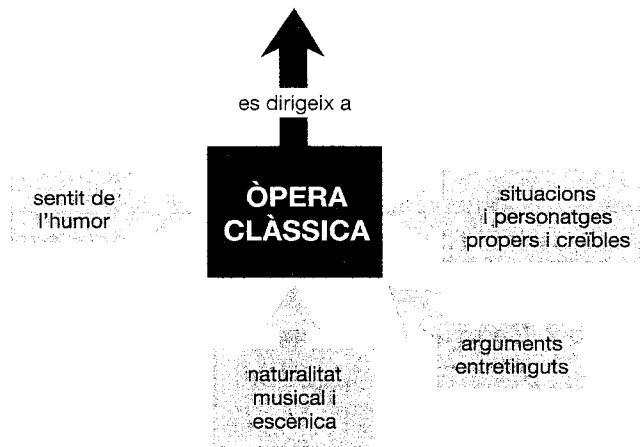
L'òpera barroca estava pensada per complaure un cercle tancat d'aristòcrates i poderosos, a qui agradaven els temes heroics i els personatges mitològics i irreals.

En l'òpera clàssica, les situacions són més familiars i els personatges es comporten de manera creïble: sembla que sentin de debò emocions humanes, com la il·lusió, la vanitat, el desig, la gelosia, el perdó, l'ambició, la tristesa, la tendresa o tantes d'altres. Els canvis produïts en la societat acosten l'òpera a un públic més ampli.

ARISTOCRÀCIA I NOBLESA

PÚBLIC BURGÈS

– Entre els seus objectius sembla haver-hi la **popularització de l'òpera...**

– Aquesta és una paraula perillosa. Jo no vull popularitzar l'òpera, jo penso que l'òpera és popular, però que la gent encara no ho ha descobert. Si representem *Così fan tutte* com Mozart la va escriure, és la cosa més popular que hi ha, perquè l'amor, l'erotisme, el sexe són importants per a tothom i tot això hi és. No hi falta res. Hi ha molt poques obres d'art que expliquin tan bé l'ésser humà. A *Così fan tutte* hi ha tant d'erotisme com en Madonna. I per què Madonna és tan coneguda i no *Così fan tutte*? Doncs perquè la gent encara no l'ha descobert. Perquè sigui popular, cal donar a la gent la clau per descobrir-la. Naturalment, si representem *Così fan tutte* amb una dama vella, una altra vestida igual i un

paraigua sota el sol, és difícil explicar qualsevol cosa del més íntim de l'ésser humà. Sempre, sempre s'ha ridiculitzat *Così fan tutte* [...]; la meua única missió, no sé si ho aconseguiré, és mostrar que les grans obres d'art en l'òpera són populars en elles mateixes, i que si es presenten d'una manera adequada, la gent descobrirà coses fantàstiques.

(Entrevista a G. Mortier, director del Festival de Salzburg. *La Vanguardia*, març 1993)

Act. 6. La humanitat de l'òpera clàssica

Llegeix l'argument de l'òpera de Mozart *Così fan tutte*.

ARGUMENT

Dues germanes joves estan desesperades perquè els seus promesos han d'anar a la guerra. Tanmateix, ben aviat, dos nois molt atractius comencen a rondar-les; en realitat són els seus promesos, disfressats per tal de no ser reconeguts.

Què pretenen els dos nois amb aquest engany malintencionat? Doncs demostrar a un amic –el senyor Alfons–, que no creu en la fidelitat de les dones, que les seves promeses no són com les altres, sinó que elles els seran fidels durant la seva –fingida– absència.

Efectivament, les dues germanes, bojament enamorades dels seus promesos, estan desconsolades, però no per gaire temps. A causa de les idees que Despina els inculca –és la serventa desvergonyida– i dels afalacs dels nous pretendents, que arriben a l'extrem d'emmetzinar-se per amor, cedeixen a la temptació de deixar-se estimar.

Hi haurà morts i venjances? Doncs no: tot acaba en perdó i reconciliació. La conclusió de l'obra és típicament clàssica: encara que les dues noies han demostrat la seva debilitat, no per això són menys encantadores. La debilitat forma part de l'espècie humana. A més... qui ha enganyat a qui?

ÀRIA DE DESPINA

In uomini, in soldati
sperare fedeltà?
Non mi fate sentir, per carità! (*bis*)
Di pasta simile son tutti quanti;
le fronde mobili, l'aure inconstanti
han piú degli uomini stabilità.
Mentite lagrime, fallaci sguardi,
voci ingannevoli, vezzi bugiardi,
son le primarie lor qualità (*bis*).
In noi non amano che il lor diletto,
poi ci dispregiano, neganci affetto,
nè val da barbari chieder pietà...

*¿D'un home, d'un soldat
esperar fidelitat?
Si us plau, no em feu riure!
Tots plegats són de la mateixa pasta;
el fullam mòbil, l'oreig voluble
tenen més estabilitat que un home.
Llàgrimes fingides, mirades falses,
veus enganyoses, carícies i mentides;
aquestes són les seves principals qualitatats.
De nosaltres, només en busquen diversió,
després et menyspreen i et neguen l'afecte;
de res no serveix implorar-los pietat...*

- El senyor Alfons no té gaire bon concepte de les dones. Resumeix el concepte que Despina, la serventa, té dels homes.
- Escolta una intervenció de Despina. És una noia molt pràctica i recomana a les seves senyores que surtin i es diverteixin. Mozart escriu per a Despina una música de gran senzillesa, que subratlla el caràcter popular d'aquest personatge.

Ària. *Così fan tutte*. W. A. MOZART

- Mira i comenta els vídeos 7 i 8 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

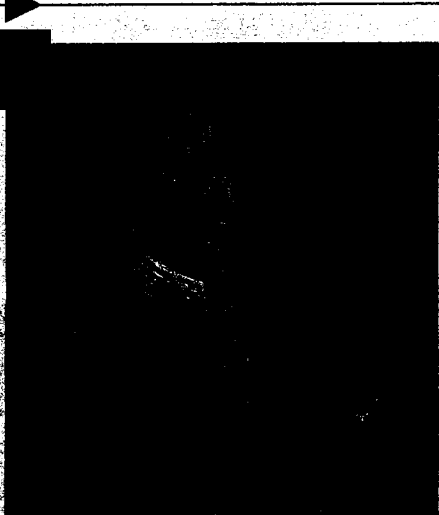
- Escolta ara un fragment d'una més gran complexitat dramàtica. Es tracta de l'es-cena en què els dos enamorats, disfressats, simulen emmetzinar-se per amor.

Fixa't que els sis personatges manifesten sentiments diferents davant la mateixa si-tuació: això suposa un gran repte des del punt de vista teatral i musical.

- Despina i el senyor Alfons, còmplices de l'engany, s'ho passen d'allò més bé.
- Els dos promesos interpreten el seu paper en l'engany, interiorment alarmats da-vant el tomb que prenen els esdeveniments.
- Les dues germanes, desorientades i entenedrides davant una situació tan dramàti-ca, són les úniques que no fingeixen els sentiments.

Finale actò I. *Così fan tutte*. W. A. MOZART

WOLFGANG AMADEUS MOZART (1756-1791). Compositor austríac. Fill d'un altre compositor, Leopold Mozart, mostra la seva habilitat musical des de molt jove: als cinc anys ja compon i als sis toca davant l'emperadriu d'Àustria. De petit recorre tot Europa; el seu pare l'exhibeix davant la família reial de França i d'Anglaterra. Acostumat a l'èxit, ja d'adult no s'adapta a les feines habituals entre els músics de l'època i decideix instal·lar-se pel seu compte a Viena. Els seus ingressos són irregulars, viu en una precarietat constant i mor jove. Les seves últimes obres són d'una profunda emotivitat, que ja anuncia el romanticisme.

Entre les seves composicions instru-mentals hi ha simfonies, concerts, so-nates i música de cambra. Les seves òperes són d'una gran qualitat i bellesa, com també la seva música religiosa. No aconseguí acabar la seva darrera obra religiosa, el *Rèquiem*, la qual cosa va donar peu a l'aparició d'una llegenda.

Despina:

–Cosa vedo!
Morti i meschini io credo,
o prossimi a spirar.

Alfons:

–Ah, che purtroppo è vero,
furenti, disperanti
si son avvelenati!
Oh amore singolar.

Despina:

–Abbandonar i miseri
saria per voi vergogna.
Soccorrerli bisogna.

Les dues germanes i l'Alfons:
–Cosa possiam mai far? (bis)

Despina:

–Di vita ancor dan segno;
colle pietose mani
fate in po'lor sostegno.
E voi con me correte:
un medico, un antidoto
vogliamo a ricercar.

–*Despina i l'Alfons se'n van.*

Les dues germanes:

–Dei, che cimento è questo,
evento più funesto
non si potea trovar!

Els dos enamorats per a ells mateixos:

–Più bella commediola
non si potea trovar!

Les dues germanes:

–Sospiran gli infelici.
–Che facciamo?
–Tu che dici?
–In momenti si dolenti chi
potria li abandonar?
–Che figure interessanti!
–Possiam farci un poco avanti.
–Ha fredissima la testa.
–Fredda, fredda è ancora questa.
–Ed il polso?
–Io non gliel' sento.
–Questo batte lento, lento.
–Ah, se tarda ancor l'aita
speme più non v'è di vita.

Els dos enamorats:

–Più domestiche e trattabili
sono estrambe diventate;
sta a veder che lor pietade
va in amore a terminar.

Les dues germanes:

–Poverini! la lor morte
mi farebbe lagrimar.

–*Què veig?*

*Crec que són morts
o ben poc els falta.*

–*Temo que és veritat.
Furiosos i desesperats
s'han emmetzinat!
Un amor ben particular.*

–*Pobrets! Abandonar-los
fóra una vergonya.
Cal ajudar-los.*

–*Què hi podem fer? (bis)*

–*Encara donen senyals de vida;
amb mà piadosa
conforteu-los un moment.
I vós veniu ràpid amb mi;
anirem a buscar
un metge o un antidot.*

–*Déu meu, quina desgràcia!
Una situació més penosa
és difícil d'imaginar.*

–*Una comèdia més graciosa
és difícil d'imaginar.*

–*Sospiren, els infelïços.*

–*Què hem de fer?*

–*Tu què hi dius?*

–*En un moment tan dolorós,
qui podria abandonar-los?*

–*Que atractius que són!*

–*Acostem-nos-hi una mica més.*

–*Té el front molt fred.*

–*També aquest: fred, fred.*

–*I el pols?*

–*No l'hi trobo.*

–*Aquest batega lent, lent.*

–*Ai, que arribi aviat l'ajuda,
no els queda gaire temps de vida!*

–*Aquestes dues s'han tornat
més dòcils i tractables.*

–*Encara veurem que la seva pietat
acabarà en amor.*

–*Pobrets! La seva mort
em faria plorar.*

► Estructura d'una òpera

Les òperes són composicions molt llargues que s'organitzen per fragments:

- Sempre comencen amb una obertura, més curta o més llarga; algunes són ben famoses.
- També contenen recitatius que van explicant l'acció de la trama: unes vegades cantant, i d'altres parlant.
- Les àries són cançons que canten un o dos personatges; molts cops es canten independentment de l'òpera, en recitals.
- Les escenes de conjunt de diferents personatges (concertant).
- Les peces per a cor, que solen representar el poble, l'exèrcit...

Act. 7. Una obertura i una gran ària

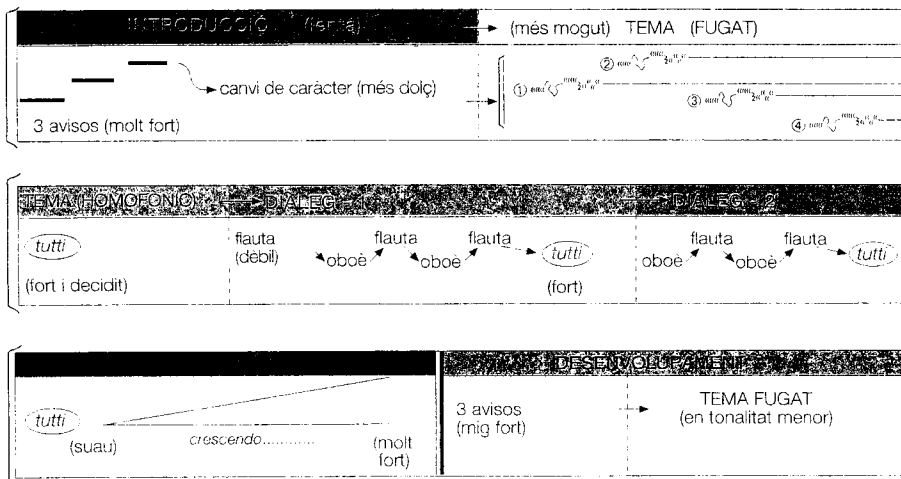
Escolta aquest fragment i segueix els incidents en el musicograma:

Obertura. *La flauta màgica*. W. A. MOZART

- Fixa't en els canvis de textura. En el fragment que escoltaràs es barregen:
 - la densitat de l'homofonia;
 - el teixit imbricat del contrapunt, amb imitacions i jocs de preguntes i respostes.

Obertura de *La flauta màgica*. W. A. MOZART

- Mira i comenta els vídeos 9, 10 i 11 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Mozart va escriure també música religiosa, sobretot misses. El *Rèquiem* és una missa de difunts que s'interpreta en enteraments i funerals. En va compondre un, que deixà inacabat a causa de la seva mort i que va enllestir un deixeble seu.

- Mira i comenta els vídeos 12 i 13 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

► Com es vivia de la música en el segle XVIII?

Els **compositors** del segle XVIII treballen com a **servents** a la cort o per a famílies aristocràtiques, reben un sou i la mateixa consideració social que un criat.

Sa Altesa [el príncep Esterházy] espera que el senyor Haydn es comporti com un funcionari honorable d'un establiment principesc. És a saber: estar sempre sobri, no comportar-se rudement sinó cortesament i amb consideració envers els músics sota la seva direcció, i ser modest, tranquil i honest en la seva conducta. Quan hi hagi música per a Sa Altesa, el senyor Haydn serà responsable no solament de la seva aparença apropiada, sinó també de la dels seus músics; quant a la lliurea, la convenient d'acord amb les instruccions, amb mitges blanques, roba blanca, ben empolvorats i amb trenes o rets, però tots iguals [...].

El senyor Haydn escriurà per ordre de Sa Altesa la música que li mani i s'abstindrà d'ensenyar aquesta música a d'altres i, encara menys, de copiar-la per a ningú. La guardarà només a disposició de Sa Altesa. No escriurà per a ningú més sense el permís de Sa Altesa [...].

(Extracte del contracte de Haydn amb alguns dels seus deures com a músic de la cort)

Aquesta situació implica:

- Manca de llibertat creativa: el músic compon música per a unes necessitats concretes i al gust dels aristòcrates a qui serveix.
- Restricció de moviments: el senyor pot reclamar els seus serveis en qualsevol moment; per viatjar, ha de demanar-li autorització.
- Relació de pertinença: les obres del músic són propietat del senyor i no poden interpretar-se fora dels seus dominis sense permís.

D'altra banda, aquesta situació té els seus avantatges:

- Sou segur, tranquil·litat laboral.
- Diners disponibles per comprar bons instruments i contractar cantants i intèrprets de qualitat.
- Un cert marge per a l'experimentació: el públic aristòcrata té, generalment, un bon nivell cultural; el satisfan les novetats i les sap apreciar.

El sistema de vida triat per Mozart no sembla que li vagi gaire bé: d'una banda, el costum d'assistir a concerts públics encara no s'ha generalitzat i, de l'altra, algunes de les seves obres no s'acaben d'entendre perquè comença a avançar-se a la seva època. Les seves cartes palesen l'angoixa que li provoca aquesta situació.

Act. 8. Les condicions laborals

Llegeix l'extracte del contracte de Haydn amb la família Esterházy i resumeix en forma de llista els seus deures i les seves obligacions.

Juny de 1788

Estimadíssim germà,

La teva autèntica amistat i amor fratern m'animen a demanar-te un gran favor: encara et dec 8 ducats, i no solament no estic en condicions de pagar-te'ls ara mateix, sinó que la meua confiança en tu és tan gran que goso demanar-te que em tornis a ajudar, només fins a la setmana vinent —quan comencen els meus concerts en el Casino—, amb el préstec de 100 florins; aleshores ja tindrè els diners de les subscripcions i podré tornar-te fàcilment 136 florins, amb les meves caloroses gràcies...

(Carta de Mozart al seu amic M. Puchberg)

► Com es reconeix la música clàssica?

1. Gran **varietat d'elements** en la mateixa composició: diferents ritmes, melodies i temes, canvis i relleus tímbrics i de caràcter, riquesa dinàmica..., tot plegat modelat amb **flexibilitat i elegància**. Els contrastos perden la rigidesa barroca.
2. La **melodia** és molt important: **natural i equilibrada**, construïda amb frases simètriques i línies netes d'ornaments. Predomini de les tonalitats majors sobre les menors.
3. A més dels contrastos de **matís** del Barroc, s'hi incorporen com a novetat els **canvis** graduals d'intensitat, que produeixen un gran impacte en l'època: els *crescendo* i el *diminuendo*.
4. Les **textures** són més transparents i lleugeres que en el Barroc. Es tendeix més a la **melodia acompanyada** que al contrapunt.
5. Es guanya **flexibilitat tímbrica**, l'**orquestra** creix i desapareix el paper del baix continu.
S'**imposa el piano** com a instrument de teclat i desapareix el clavicèmbal.
La **música instrumental** continua **desenvolupant-se**, seguint la tendència iniciada en el Barroc.
6. Les **formes instrumentals** guanyen prestigi: simfonia, sonata, concert, quartet, trio...
7. En la música clàssica predomina un **caràcter lleuger, optimista i lluminós**.

Viena, 26 de setembre de 1781

[...] Les passions, violentes o no, mai no han d'expressar-se tan vigorosament que repelleixin, i la música, fins i tot en les situacions més tremendes, mai no ha d'ofendre l'oïda, sinó continuar donant plaer i mantenir-se sempre musical.

(Carta de W. A. Mozart al seu pare)

La música com a entreteniment en una casa benestant. J. Zoffany, 1733-1810.

► Beethoven, entre el classicisme i el romanticisme

Les modes no canvien de cop i volta, ni perquè sí; sempre necessiten un creador que impulsi una nova tendència. Aquest creador treballa amb la idea de donar una nova forma als objectes –els mobles, els pantalons, la forma dels cotxes, les sabates...– i busca la manera de dur-la a la pràctica.

Beethoven fou un creador molt important: va emprendre el camí de la moda de la música clàssica, és a dir, una música equilibrada, construïda amb unes normes estrictes, que busca la bellesa i que no reflecteix les emocions del compositor, i la va portar per nous camins.

Aquest compositor va omplir la música de passions, va anar alliberant i esbotzant les formes, va buscar, més que la bellesa pura, la bellesa comunicadora de passions, de sentiments, una música que reflecteix el moment personal del compositor.

Els seus mestres van ser els grans del classicisme –Haydn i Mozart–, i els seus seguidors, els grans del romanticisme, que treballarem en la unitat següent.

Act. 9. El llenguatge de Beethoven

Escolta el primer moviment de la famosa cinquena simfonia de Beethoven i observa com utilitza aquest músic la forma sonata. T'adonaràs que Beethoven, per bé que educat en un ideal clàssic, s'expressa amb un dramatisme més propi del romanticisme.

Primer moviment. *Simfonia núm. 5*. L. V. BEETHOVEN

MOTIU

A

B

f *p* *f* *p* *cresc.* *f*

Beethoven es passeja amb Goethe i, fidel a la seva fama d'home esquerp, no es digna a saludar l'arxiduc.

- Mira i comenta els vídeos 14, 15, 16 i 17 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Penjat a Internet

Vídeo 1

Boccherini Guitar Quintet, 3rd Movement
<http://www.youtube.com/watch?v=G5XYxu4gsG0>

Quintet juvenil interpretant Boccherini. Sona molt espanyol pel timbre de la guitarra i pel tipus de ritme de dansa.

Vídeos 2, 3, 4, 5 i 6. Versions i jocs musicals sobre temes del genial Mozart

Mozart Sonata facile Satz 2 mit Karin Zhou (6)
<http://www.youtube.com/watch?v=Ow7ic1iRGuo>

Una nena genial de sis anys toca el segon moviment de la sonata en un restaurant de Berlín. Fixeu-vos com baixa de la cadira en acabar. Ben segur que Mozart també ho feia així!

Fame «Its Sonata Mozart» Part 2
<http://www.youtube.com/watch?v=j7J3r2rHN2U>

Versió sobre el tema de la sonata més famosa de Mozart inclosa en la pel·lícula *Fama*. Interessant per veure com es pot crear a partir d'una creació anterior. Això s'ha fet molt en totes les arts.

Mozart - Linea...
http://www.youtube.com/watch?v=k8gvO4_T4mE

Còmic dels dos primers moviments de la sonata. Divertit, intel·ligent... Paga la pena perquè segueix molt bé la música.

Fazil say Turkish march
<http://www.youtube.com/watch?v=7t74HRsHhSs&mode=related&search=>

Sobren les paraules per definir la fantàstica fusió de Mozart i jazz que fa aquest genial pianista amb el tema de la *Marxa turca*.

Mozart On Rollerblades
<http://www.youtube.com/watch?v=5h2qJtsHado>

La música de Mozart, clara i precisa, permet jugar...

Vídeos 7 i 8

C. Bartolí - «In Uomini, in soldati» - *Così fan tutte* - Mozart
<http://www.youtube.com/watch?v=1ihdCLsgkns>

Aquesta soprano té una veu de gran qualitat. Val la pena escoltar-la i adonar-se com, amb molta elegància i sense cap mena de vergonya, mostra la ironia envers els homes.

Come scoglio
http://www.youtube.com/watch?v=kiEF1_UfPfs

Les dues germanes de *Così fan tutte* continuen parlant d'homes i dels desitjos que els desperten. És interessant per veure l'ambientació de les òperes clàssiques. Fins i tot el criat és prou elegant. I això que no són pas aristòcrates!

Vídeos 9, 10 i 11

Die Zauberflöte (1) Overture
http://www.youtube.com/watch?v=cEnH_niAKWQ

Primer cal que escoltis la gravació i treballis l'activitat proposada. Després mira't el vídeo fins al minut 2' 55", que és on s'acaba l'esquema.

de koningin van de nacht uit the magic flute mozart amadeus
<http://www.youtube.com/watch?v=Rnqa1vVGSg&NR=1>

Una manera inspirada, potent i elegant de plasmar l'emoció de la ràbia en música.

Boy Magic Flute (Die Zauberflöte), Mozart
<http://www.youtube.com/watch?v=urgANx5WV8E>

Un nen amb veu magnífica interpreta l'ària «La reina de la nit».

Vídeos 12 i 13

Amadeus
http://www.youtube.com/watch?v=b_0Q7RvuvFY&mode=related&search=

Una sentida versió del «Lacrimosa» de la missa de *Rèquiem* que Mozart va compondre ja molt malalt i sabent que estava a punt de morir.

Lacrymosa
<http://www.youtube.com/watch?v=hvEykiQ1Qiw&mode=related&search=>

El grup Evanescence fa seu el tema del «Lacrimosa» i en fa una versió totalment personal. Resulta habitual que músics recreïn temes ja compostos. Ho han fet compositors de totes les èpoques.

Vídeos 14, 15 i 16

Karajan - Beethoven Symphony No. 5 - Part 1
<http://www.youtube.com/watch?v=zhcR1ZS2hVo>

Les simfonies de Beethoven dirigides per aquest director tenen una gran força i potència. És, potser, la versió més comercialitzada d'aquesta fantàstica simfonia (enregistrada l'any 1966). Té forma sonata, amb una exposició dels temes A (potent) i B (dolç), un desenvolupament i una reexposició dels mateixos temes, i una coda llarga com és costum en Beethoven. Dura sis minuts; després, interpreten el segon moviment.

Camoen Plays Fur Elise at a Recital
<http://www.youtube.com/watch?v=bugvuSn7Qds>

Segurament que l'has sentit molts cops, però mai acabat! Es tracta d'un rondó, és a dir, un tema principal amb episodis contrastants: A B A C A. Què deu tenir, que sigui tan famós?

Lunatic Van Beethoven
<http://www.ifilm.com/video/2784233>

Trobareu aquest vídeo penjat a IFILM. És recomanable, perquè es tracta d'una paròdia molt bona en anglès de la comercialització de les figures dels genis. La persona que l'hi ha penjat diu: «Beethoven and his bobblehead in a clip from the solo show Lunatic Van Beethoven by Keir Cutler».

Copying Beethoven - Chorale
<http://www.ifilm.com/video/2781177>

També a IFILM. Movie Trailers & Clips. Beethoven (Ed. Harris) conducts the chorus of his new symphony.

It is 1824. The composer, played brilliantly by Ed Harris, is racing to finish his new symphony. However, it has been years since his last success and he is plagued by deafness, loneliness and personal trauma. A copyist is urgently needed to help the composer finish in time for the scheduled first performance - otherwise the orchestra will have no music to play. Insightful young conservatory student and aspiring composer Anna Holtz (Diane Kruger) is recommended for the position.

HISTÒRIA

El classicisme comprèn des de la meitat del segle XVII fins al final del mateix segle. Les grans monarquies absolutes continuen vivint envoltades de luxe, però per poc temps: la Revolució Francesa posa fi a aquest abús de poder i de malbaratament irracional. Emergeix una classe molt forta, la burgesia, que impulsa un gran moviment cultural i progressista, la Il·lustració, que promou els ideals d'igualtat i benestar per a tothom a través de l'educació i el coneixement.

ART

El **neoclassicisme** és el segon retorn a les idees de la cultura clàssica. El primer retorn s'esdevingué durant el Renaixement. Novament, la **raó**, la intel·ligència i el sentit comú busquen la bellesa i l'equilibri també en l'art. Agraden les simetries i l'ordre.

MÚSICA

La música és un entreteniment que serveix per fer la vida més amable, és un petit plaer. La música clàssica és **elegant**, enginyosa i **simple**. Els trets dramàtics han passat de moda.

Els instruments

- Es compon molta música per a **orquestra**, que s'interpreta en els palaus o, finalment, en sales de concert. Les orquestres toquen simfonies, concerts o també acompanyen òperes.
- També triomfen les petites formacions d'instruments per al gaudi de pocs oïdors, els que poden permetre's el luxe de pagar tres o quatre músics que interpreten per a ells obres instrumentals. Aquestes formacions interpreten **música de cambra** (d'habitació).

Gèneres i formes

Les obres **instrumentals**, ja més llargues, necessitaven punts de referència a fi que l'oïdor no es perdés. Per això, s'inventa la forma **sonata**, dividida en tres parts.

- **Exposició:** on es presenten dos temes, un amb més personalitat i un altre de més subtil.
- **Desenvolupament:** on es juga amb aquests dos temes d'una manera creativa i enginyosa.
- **Reexposició:** apareixen novament tots dos temes (amb gran plaer del públic, que els recorda del principi), però amb petites transformacions que sorprenen.

Aquesta forma s'aplica a tot tipus de composicions per a diferents formacions instrumentals, des d'un sol instrument (sonates per a piano) fins a una orquestra (simfonies i concerts), passant per peces de cambra (quartets o quintets).

En la música **vocal** triomfa l'**òpera clàssica**, escrita per a un públic burgès. Els arguments són entretinguts, i les situacions i els personatges, propers a les seves vides.

Els intèrprets i els compositors

Els compositors i els intèrprets treballen com a **servents** a la cort o per a famílies aristocràtiques, reben un sou i tenen la mateixa consideració social que un criat. Mozart és el primer compositor que es rebel·la contra aquesta situació i decideix viure de la venda de les seves partitures i del percentatge de la venda d'entrades als seus concerts.

E ROMANT C SME: SENTIMENTS I IDENTITAT

to de Frédéric Chopin.

L'any 1841, l'editor de la revista *La France Musicale* va escriure: «Chopin és un pianista per convicció. Ell compon per a ell mateix, toca per a ell mateix... i tothom l'escolta amb interès, amb delectació, amb un immens plaer... No hi ha res que soni com la seva brillantor i dolçor tocant el piano, no hi ha res de comparable en originalitat a les seves obres per a piano, plenes de distinció i de gràcia. Chopin és únic com a

pianista, ell és ell i no pot ser comparat amb ningú més».

(Article de premsa sobre Chopin, compositor i pianista romàntic)

es de temps immemorial l'home ha llogut ser representat, ja sigui en la seva pròpia imatge o en les seves diferents activitats. Podríem dir, potser, que la recerca d'aquesta perfecció va donar lloc a l'excel·lència en moltes altres manifestacions de l'art. Per això podem afirmar que la invenció de la fotografia va ser una troballa meravellosa de l'enginy humà perquè el vell

somni de fixar imatges en un paper es va fer realitat.

Quan es perfeccionà la fotografia i els equips que aquest art demana, esdevingué popular, i va ser ràpidament acollida a les llars, així com pels mitjans de premsa. Els diaris d'arreu del món es van omplir de retrats de personatges, d'imatges de tragèdies, d'artis-

tes, i van donar una nova dimensió a la comprensió de la realitat; el públic no va tardar a preferir els diaris i revistes que il·lustraven les notícies amb imatges fotogràfiques dels fets narrats.

http://www.pucp.edu.pe/eventos/fotoperiodismo/docs/discurso_inauguracion.doc

el segle XIX no seran només uns quants afortunats els qui gaudiran del plaer de la música i de l'art en general. Hi ha un gran col·lectiu de persones amb prou poder adquisitiu per poder pagar una entrada per escoltar la música dels seus ídols preferits.

La **burgèsia** no és una classe ociosa, com ho és l'aristocràcia; la conformen persones que treballen, que dirigeixen fàbriques o comerços i que busquen, per passar les estones de lleure, deixar-se **apassionar** per una música o per una novel·la que exalti els sentiments i els ajudi a **evadir-se** de les preocupacions.

► Situem-nos en... el romanticisme

Durant el **segle XIX**, la **burguesia** aconsegueix tenir cada vegada més influència econòmica i reclama també el seu propi espai en el poder polític.

- Després de diverses **revolucions**, s'estenen progressivament formes de govern més participatives.

El romanticisme és una etapa de **pensament idealista i radical**, en què es valora la **llibertat** per damunt de tot.

Sorgeixen els nacionalismes.

Les actituds es regeixen més pels **sentiments** que per la raó.

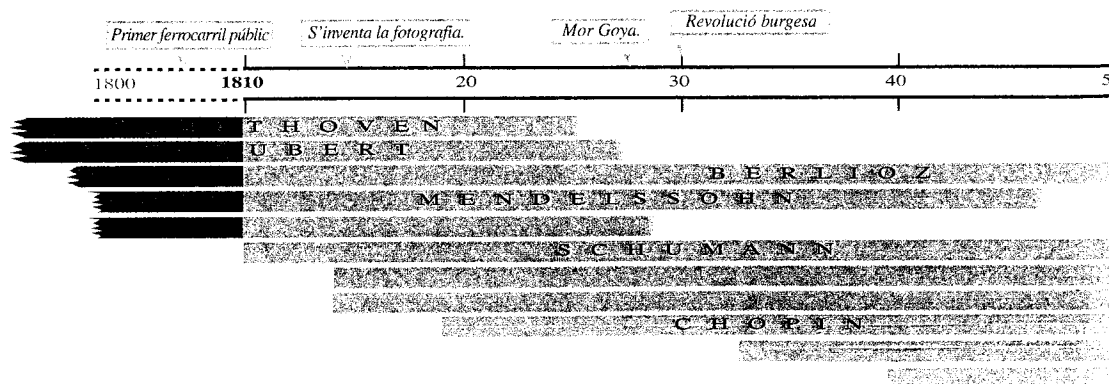
L'art

Listz al piano (1840), J. Danhauser (segle XIX).

L'artista romàntic és **individualista**: utilitza l'art per expressar les seves idees i sentiments personals, rebutja les normes imposades des de fora. Un fet anecdòtic, però que il·lustra aquesta tendència, és la desaparició de les perruques, accessori del vestuari que uniformava l'aspecte de les persones.

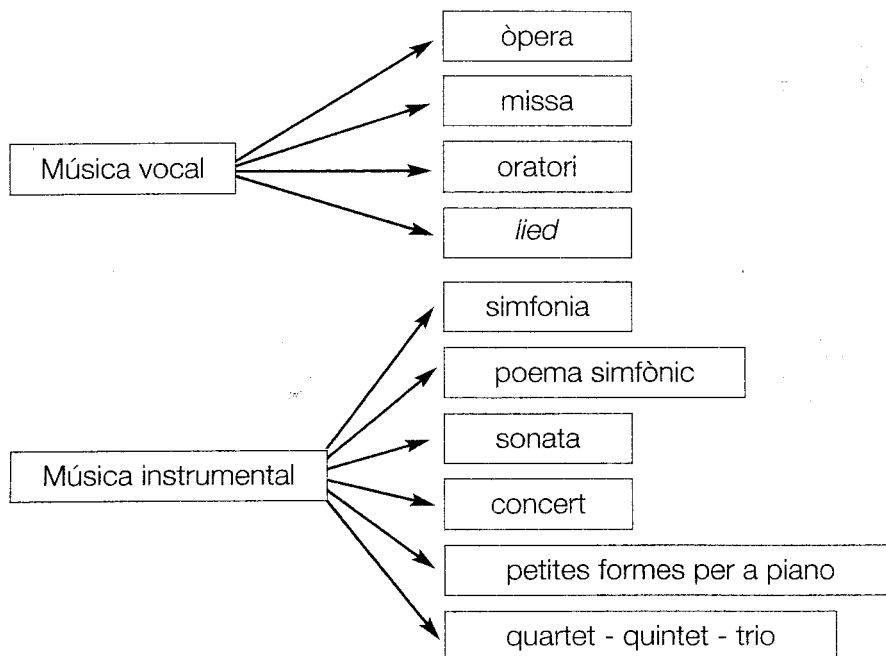
La imatge de l'artista **incomprès**, tancat en ell mateix i allunyat de la realitat, prové d'aquesta època. Quan l'artista és reconegut per la societat, és elevat a la categoria de **geni** i lloat per la gent fins a l'exageració. La mentalitat romàntica és la responsable del fenomen dels fans: per primer cop, la societat percep l'artista com una persona diferent, única i irrepetible.

I la música?

El romanticisme sent **passió** per tot allò que és **llunyà, màgic i irreal**. Tant en la música com en la literatura i la pintura hi ha referències constants a indrets exòtics o meravellosos, éssers fantàstics, la natura misteriosa, antigues llegendes...

- La música ocupa un lloc d'honor en aquest període perquè és més abstracta que les altres arts, no dóna missatges concrets.
- La **música romàntica** abandona l'equilibri clàssic per buscar una expressió més directa i apassionada dels **sentiments i les emocions**.

de les espècies, Darwin

Bell patenta el telèfon
que havia inventat
Antonio Meucci vers l'any 1860.

60 70 80 90 1900 1910

WAGNER

VERDI

BRAHMS

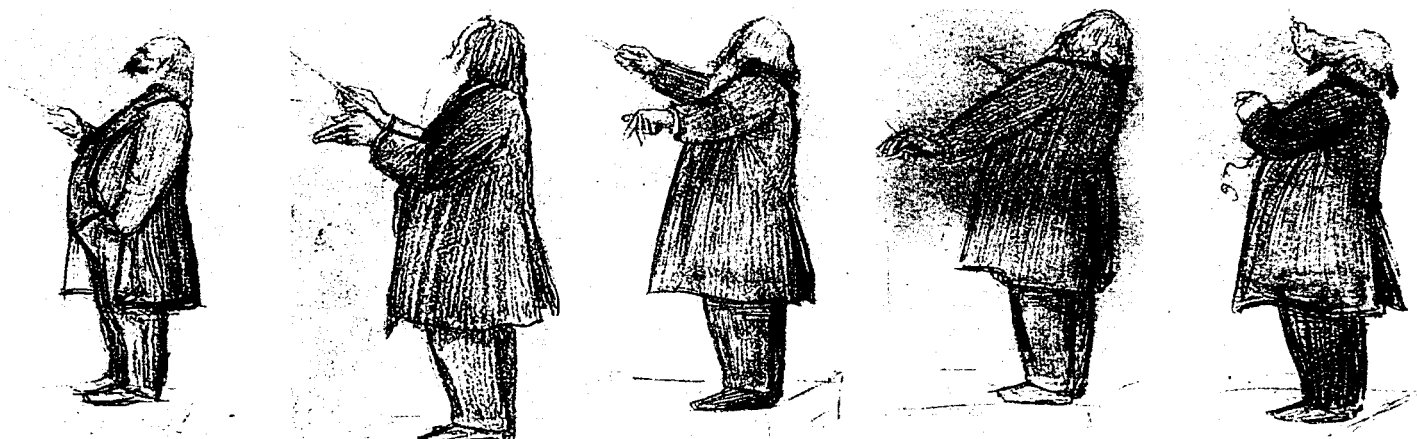
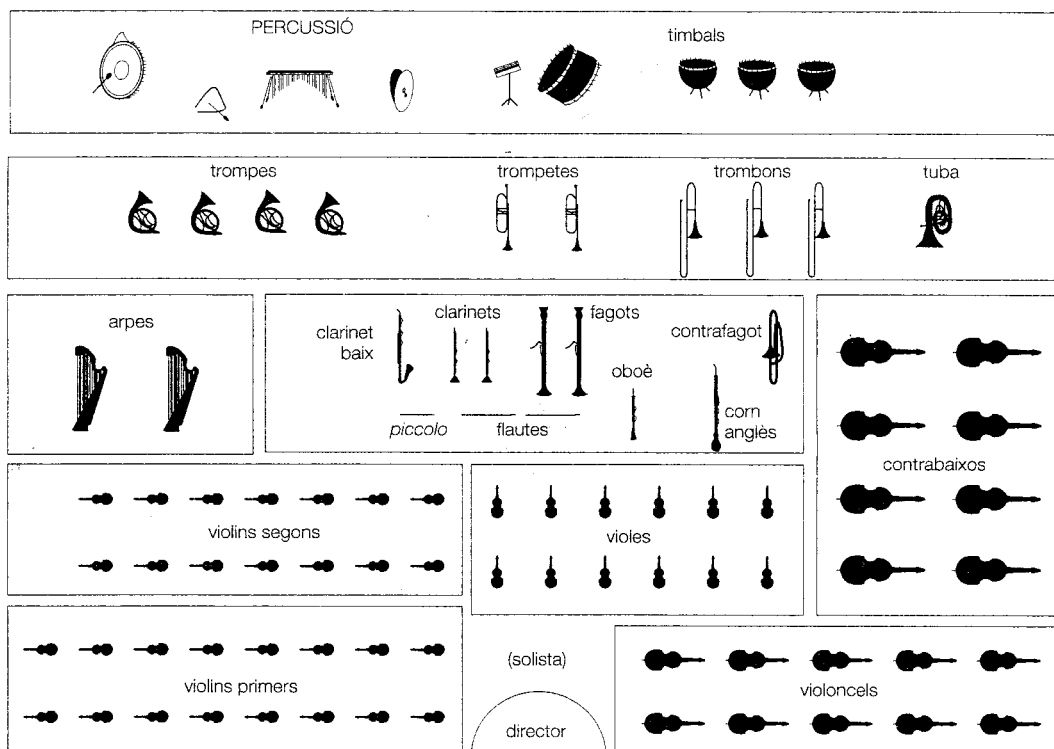
TXAIKOVSKI

► El romanticisme espectacular

Durant el romanticisme, l'orquestra pràcticament **dobla** el nombre d'instruments respecte del període anterior.

Les grans formes instrumentals del classicisme –sonata, simfonia i concert– continuen vigents, però cada cop són més lliures: la imaginació romàntica i les formes tancades són incompatibles.

L'esquema clàssic de la simfonia es respecta cada cop menys, de manera que sorgeixen noves formes per a l'orquestra, més obertes, que permeten als compositors desfermar la seva fantasia. En molts casos s'usa l'orquestra amb una finalitat narrativa, com en el **poema simfònic** o en les obres per a ballet.

J. Brahms dirigint. Dibuixos al natural de W. von Beekerath.

Act. 1. Espectacular (1)!

- Mira i comenta el vídeo 1 dels que et proposem en l'apartat [Penjat a Internet](#).

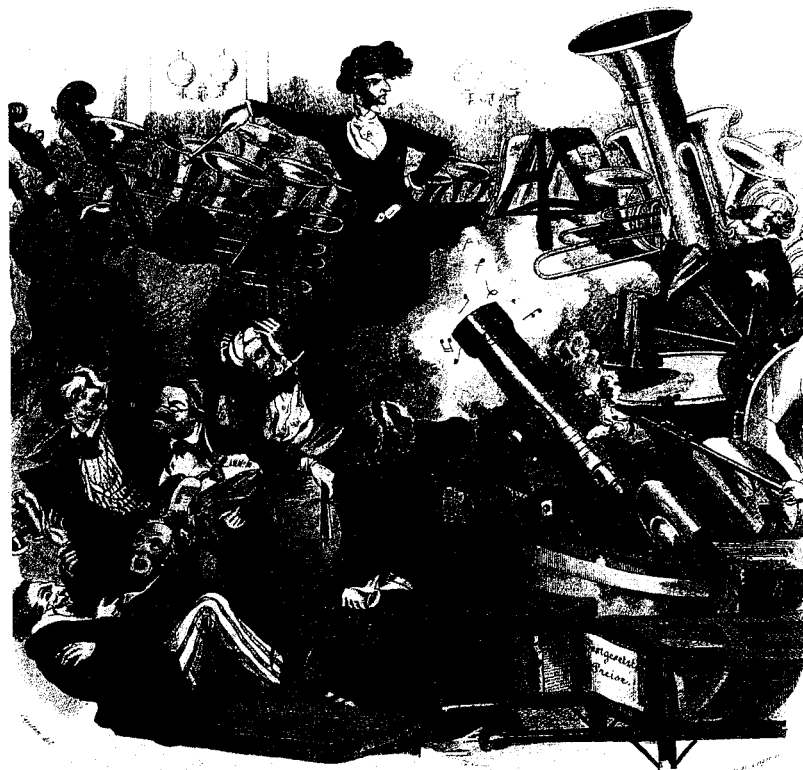
Act. 2. Visca el metall!

Escolta el fragment de la *Simfonia fantàstica*, de Berlioz. Observa la rellevància que assoleix la secció de metall en l'orquestració. El fet que la música d'aquesta simfonia respongui a un argument la converteix en un precedent del poema simfònic.

Act. 3. Espectacular (2)!

- Mira i comenta el vídeo 2 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

El públic es mostra desbordat pel volum de so de l'orquestració de Berlioz. La seva fascinació per la secció de metall amplia el color de l'orquestra i li dóna potència. Caricatura vienesa de Berlioz (segle XIX).

Act. 4. El poder d'evocació de la música romàntica

La dèria descriptiva, sumada als recursos expressius de l'orquestra, fa que la música orquestral romàntica sigui molt suggeridora. Comprova-ho amb l'experiència següent. Necessitaràs dos fulls en blanc.

- Escolta els dos fragments i deixa volar la teva imaginació: escriu dos textos curts a propòsit d'allò que et suggereixi la música. Posa-hi un títol, però no els signis.

F. MENDELSSOHN

E. GRIEG

- Reuniu-vos en grups de cinc, intercanvieu els vostres escrits i llegiu-los. Escriviu en cadascun el número de l'audició a la qual creieu que correspon.
- El professor o professora llegirà alguns textos i comprovarà, amb l'autor o autora i amb la resta dels companys, les possibles coincidències.

► El romanticisme íntim

La música romàntica presenta alhora una altra cara, més íntima i recollida, que es realitza en composicions curtes d'instrumentació senzilla i molt sentimentals. La música de cambra, les petites formes per a piano i el *lied* es toquen en els salons de les cases burgeses.

Moltes d'aquestes obres es componen per a un conegut que sap cantar o tocar un instrument, i s'interpreten en vetllades musicals organitzades entre amics.

«Schubertiada» a casa de J. von Spaun.
Dibuix a la sèpia de Moritz von Schwind.

Act. 5. En un saló romàntic

Canta o toca amb la flauta o el teclat, el conegut *lied* de J. Brahms, músic alemany que va compondre la cançó de bressol més famosa de la història.

Acompanyament de *Wiegenlied*. J. BRAHMS

Trobaràs un pianista preparat per acompanyar-te. Per entrar-hi correctament, guia't per les notes greus del piano. Si t'hi atreveixes, canta-la.

- Notes interpretatives:
 - Mira d'aprendre't el *lied* en la seva llengua original: les paraules aporten el seu so a la música, que canvia si es tradueix.
 - Interpreta'l amb una intensitat suau: es tracta d'una cançó de bressol, *legato*, frasejant la melodia.
 - Fes atenció: interpretar música romàntica sobre un acompanyament pregravat és delicat, perquè la pulsació romàntica és flexible. Manté l'oïda atenta al piano i adapta't al seu vaivé expressiu. Evidentment, en una interpretació real, tu marcaries l'expressió i el piano estaria obligat a adaptar-se't.
- Fes una anàlisi per escrit d'aquest *lied* aplicant-hi el model proposat en el **Model d'anàlisi**.

Act. 6. En un ordinador romàntic!

- Mira i comenta els vídeos del 3 al 7 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Wiegenlied. J. BRAHMS

Delicat

Gu - ten A - bend, gut' Nacht, mit —
Gu - ten A - bend, gut' Nacht, von —

Teneramente, con moto
p

Ro - sen be - dacht, — mit — Näg' - lein be - steckt, schlupf' — un - ter die
Eng' - lein be - wacht, — die — zei - gen im — Traum dir — Christ - kind - leins

Deck': mor - gen früh, wenn Gott will, wirst du wie - der ge -
Baum: schlaf' nun se - lig und süß, schau' im Traum 'sPa - ra -

weckt, mor - gen früh, wenn Gott will, wirst du wie - der ge - weckt.
dies, schlaf' nun se - lig uns süß, schau' im Traum 'sPa - ra - dies.

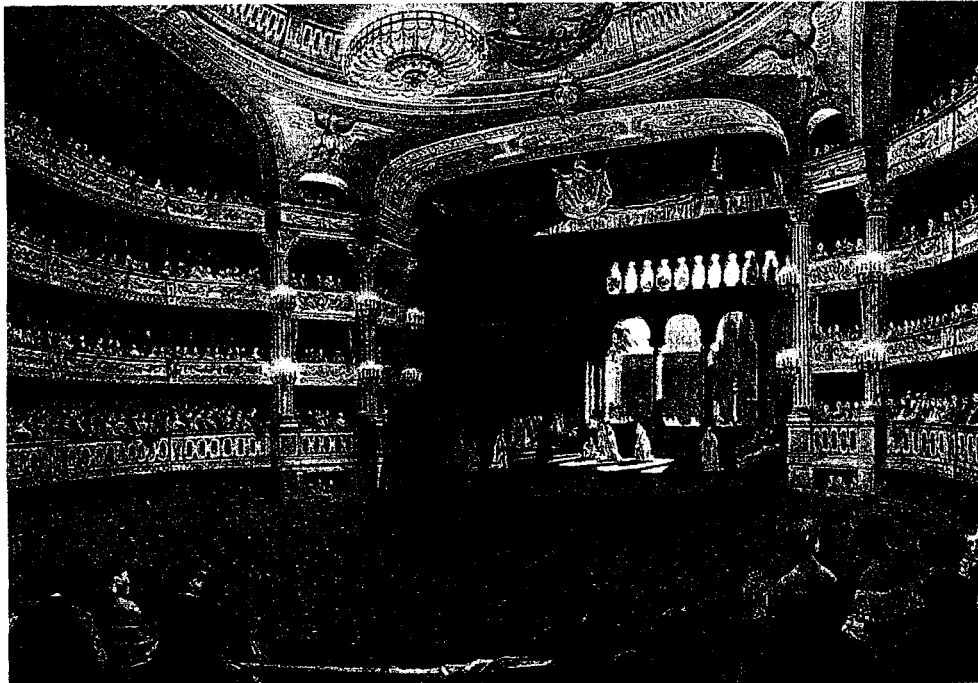
► L'artista: una nova figura

Comparant L. van Beethoven (1770-1827) amb els seus grans predecessors, Haydn i Mozart, es fa palesa alguna cosa més que un rotund contrast de caràcters: és la confrontació de dos períodes històrics, i la música dels seus màxims representants reflecteix un canvi radical en el clima cultural. La causa externa més evident d'aquest canvi va ser la decadència gradual de la prerrogativa de l'aristocràcia quant a riquesa i poder. Amb això, el sosteniment de la música, fins aleshores costós passatemps de patrons nobles, va quedar en poder d'una comunitat anònima de ciutadans. Beethoven, que va viure en el període de transició va tenir avantatges indiscutibles per tots dos costats. El patrocini aristocràtic no solament va intervenir en els seus primers temps, sinó que el va mantenir tota la vida, sense coartar la seva llibertat personal.

H. GAL, *El món del músic*

Els **canvis socials** que es produeixen en el romanticisme afecten la vida musical de diferents maneres:

- Es produeix un canvi de mentalitat de la societat pel que fa a la percepció de l'artista, que passa de criat a **geni**, d'artesà a **artista**.
- Es generen **noves fonts d'ingressos**: els drets d'autor sobre l'edició de partitures, un percentatge sobre les entrades als concerts. Molts compositors es guanyen la vida com a directors o intèrprets, o es dediquen a l'ensenyament en els conservatoris de música, que s'havien creat de feia poc.
- Neix el **gran públic** musical –la burgesia, molt més nombrosa que l'aristocràcia–, de l'aplaudiment o del rebuig del qual depèn l'artista.
- Sorgeix una nova «esclavitud»: la dels **gustos** del gran públic. A partir d'aquest moment, el compositor es planteja el conflicte següent, encara vigent avui dia: ¿faig la música que m'agrada o la que prefereix el públic?

La resposta que cadascú dóna a aquesta qüestió genera dos tipus de música: una música lleugera i brillant, pensada per agradar immediatament a una gran majoria, i una altra de més avançada, sovint incompresa, dirigida a una minoria d'entesos, que l'aprecien i estimulen.

L'òpera, amb els seus arguments sentimentals, les escenografies, la música apassionada i els cantants idealitzats, entusiasma el públic. La burgesia se cita a l'òpera i a les grans sales de concerts. (A l'esquerra, litografia de l'Òpera de París [segle XIX].)

Act. 7. Canvi de mentalitat

Una d'aquestes frases és de Haydn i l'altra, de Mendelssohn, dos grans compositors. Qui va dir què? Argumenta la resposta.

J. Haydn.

F. Mendelssohn.

«Ara, l'artista és tan considerat com abans els nostres precursors eren menyspreats; això ens resulta agradable, és clar, però no afavoreix la causa: massa afalacs fan tornar pèssim l'art...»

«Em sento com un esclau, però és Déu qui ho vol així. Sóc un ésser infortunat! Sempre aclaparat de feina, amb ben poques hores de repòs...»

Llegeix el text següent, on es reflecteix la situació dels artistes en la societat:

Viena, 29 de juny de 1800

Em pregunta per la meva situació; doncs bé, no és tan dolenta. Des de l'any passat Lichnovsky em va concedir una pensió garantida de 600 florins mentre obtinc un lloc convenient; les meves composicions em proporcionen força diners i la veritat és que gairebé m'encarreguen més coses de les que puc dur a terme. A més, per a cada obra compto amb sis o set editors, encara més si m'ocupo dels negocis; ja no em cal arribar a un acord: jo poso les condicions, i ells paguen.

(Carta de Beethoven a un amic de Bonn, la seva ciutat natal)

El reconeixement de la figura de l'artista romàntic.

Beethoven, el primer músic artista romàntic. Dibuix al carbó de W. Thöny.

Act. 8. La interpretació romàntica

Escolta i compara dues interpretacions de la mateixa composició per a piano. Aquesta peça està inclosa en l'*Àlbum per a la joventut*. Segueix-les en la partitura.

- Decideix quina interpretació és la més adequada. Argumenta la resposta.

Petita romança. R. SCHUMANN

Nicht schnell $\text{♩} = 120$ fp

p *fp* *f* *sf* *sf* *f* *sfz* *p*

f *sf* *sf* *f* *sfz* *p*

dim. *pp*

Robert Schumann, casat amb la concertista de piano Clara Wieck, va escriure l'*Àlbum per a la joventut* per als seus fills. Aquesta magnífica col·lecció de peces ha estat interpretada per mils d'estudiants de piano de tot el món. En la foto, sis dels seus vuit fills.

- Mira i comenta el vídeo 8 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Act. 9. La mort d'un artista

Llegeix la informació sobre la biografia dels últims temps de Chopin i contesta.

- Què hi va anar a fer, a Londres?
- A quina famosa plaça de París vivia?
- Qui en tingué cura durant la seva malaltia?
- En quin any va morir i on?
- A quin cementiri de París és enterrat Chopin?
- Què van fer el matí de la seva mort?
- Quina música volia que acompanyés el seu funeral?
- Quin inconvenient va sorgir en el moment d'interpretar-la?
- Quins altres dos compositors van voler ser acomiadats amb el *Rèquiem* de Mozart?
- Què va passar amb el cor de Chopin? On és enterrat? Per què?

Act. 10. L'esperit romàntic

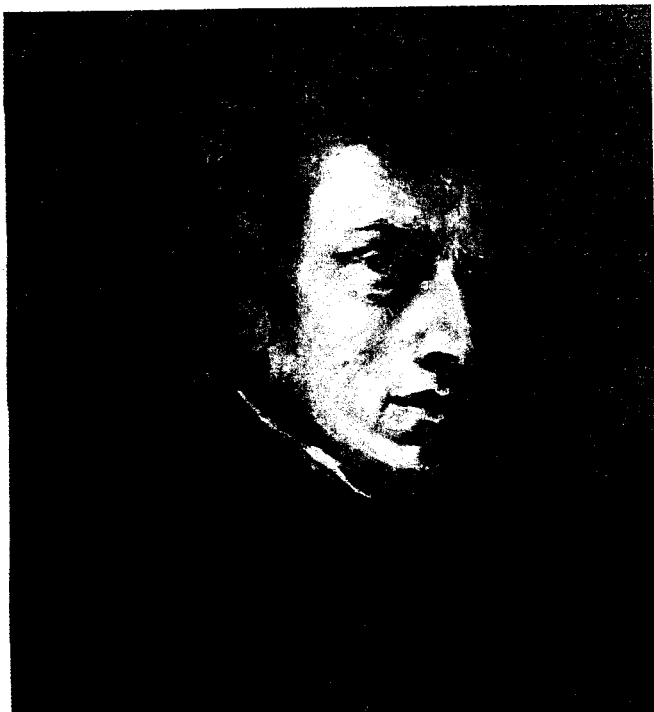
Escolta aquesta obra per a piano de F. Chopin. El compositor hi expressa amb passió els seus sentiments envers Polònia, el país on va néixer.

Polonesa. F. CHOPIN

Llegeix les característiques musicals del romanticisme. Quines es perceben clarament en aquest fragment?

- Mira i comenta els vídeos 9 i 10 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

F. Chopin.

► Com es reconeix la música romàntica?

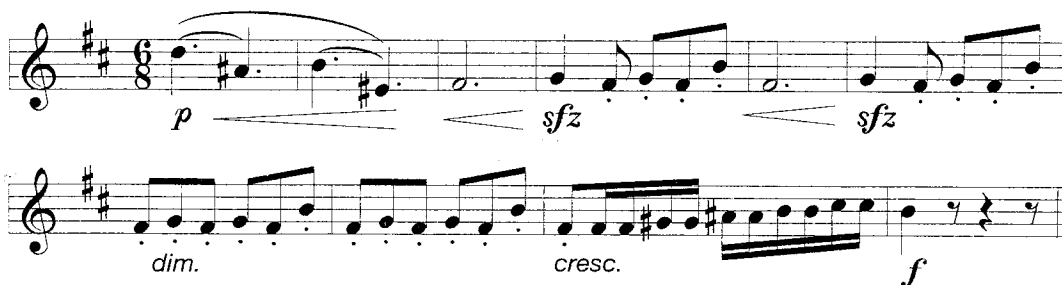
L'emoció ha estat present, en un grau major o menor, en la música de totes les èpoques. Però és durant el romanticisme quan la música cerca l'**expressió de les emocions** d'una manera molt més intensa i personal que en períodes anteriors.

Com aconseguix la música romàntica ser tan intensa i apassionada?

1. Gust pel **virtuosisme** i l'ostentació tècnica.
2. **Melodies belles i apassionades**. De vegades assoleixen un sabor nou a causa de la incorporació de girs melòdics procedents de la música tradicional i popular.
3. Ús molt flexible del **moviment** i la pulsació: el moviment es modifica al llarg de tota la peça amb petits *accelerando* i *ritardando* que provoquen una sensació de vaivé.
4. Gran riquesa d'**efectes de matís**. Ús constant de *crescendo* i *diminuendo*, a més de contrastos espectaculars entre *fortissimo* i *pianissimo*.

La **flexibilitat en el moviment** i la **riquesa de matisos** són les característiques més perceptibles de la música romàntica.

5. Les **harmonies** s'enriqueixen amb **canvis** constants de **tonalitat**.

Sonata per a violí i piano. R. SCHUMANN

6. Augmenten les possibilitats **tímbriques**. Es **multiplica l'orquestra** i assoleixen rellevància els instruments de vent-metall. Hi ha un gran apogeu de la música per a **piano**.
7. Les **formes** aconseguixen una gran duració i s'apliquen d'una manera més lliure. Simultàniament, sorgeixen petites formes que permeten una major fantasia i espontaneïtat.
8. El resultat de tot plegat és una música de gran potència expressiva i de **caràcter molt marcat**: tremenda i brillant unes vegades, íntima i lírica en altres, la música romàntica té una gran capacitat d'evocació.

- Mira i comenta els vídeos 11, 12 i 13 dels que et proposem en l'apartat **Penjat a Internet**.

Franz Schubert i Franz Liszt, dos músics representatius del romanticisme.